

Latvijas Kultūras akadēmija
Starpkultūru komunikācijas un svešvalodu katedra

VĀCU-LATVIEŠU ORIENTĒŠANĀS SPORTA TERMINOLOĢIJAS VĀRDNĪCAS
IZVEIDES PRINCIPI

Bakalaura darbs

Autore:

Akadēmiskās bakalaura augstākās izglītības programmas “Mākslas”
Starptautisko kultūras sakaru Latvija-Vācija apakšprogrammas
4.kursa studente Laura Nīmante
(ID Nr.20104005)

Darba vadītāja:

Lekt., Mag. Philol. Laila Niedre

Rīga

2014

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS.....	3
1.ORIENTĒŠANĀS SPORTS LATVIJĀ UN VĀCISKI RUNĀJOŠAJĀS VALSTĪS.....	5
1.1. Sports kā kultūras forma	5
1.2. Orientēšanās sporta organizācijas sistēma Vācijā, Austrijā un Šveicē	8
1.3. Starptautiskie sasniegumi.....	11
2.TERMINA JĒDZIENS.....	15
3.VĀRDNĪCU IZVEIDE	21
3.1. Vārdnīcu veidi un funkcijas.....	21
3.2. Divvalodu vārdnīca.....	24
3.3. Šveices orientēšanās sporta terminoloģijas vārdnīcas analīze	26
4. EKVIVALENCES JĒDZIENS.....	29
5.VĀCU-LATVIEŠU ORIENTĒŠANĀS TERMINU VĀRDNĪCAS ANALĪZE.....	32
5.1. Vispārīgs raksturojums	32
5.2. Šķirkļavārdu ekvivalentu atveides problemātika	34
5.3. Terminu skaidrojumu tulkošanas problemātika.....	46
NOBEIGUMS	51
KOPSAVILKUMS/TĒZES.....	53
AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS.....	54
ZUSAMMENFASSUNG	57
SUMMARY.....	58
1.pielikums. Šveices orientēšanās terminu vārdnīcas (<i>Schweizer OL-Lexikon</i>) 1.lpp.....	59
2.pielikums. Vācu-latviešu orientēšanās sporta terminu vārdnīca.....	60

IEVADS

Bakalaura darba tēma ir vācu-latviešu orientēšanās sporta terminoloģijas vārdnīcas izveides principi. Darba tēmas izvēli noteica vairāki faktori: studiju programmas laikā radusies interese par terminoloģijas, leksikoloģijas un tulkošanas jomām, vēlme pielietot gūtās vācu valodas zināšanas praktiski, izveidojot divvalodu terminu vārdnīcu, kā arī personīgā interese par orientēšanās sportu un vēlme aktualizēt sportu kā sava veida kultūru.

Bakalaura darba mērķis ir izveidot divvalodu skaidrojošu terminu vārdnīcu orientēšanās sporta kontekstā. Šī sporta veida attīstību vāciski runājošajās zemēs autore tematizējusi divos kursa darbos, un jau sākotnēji par secīgu darba turpinājumu ticis uzstādīts mērķis bakalaura darba ietvaros veidot šī sporta veida terminoloģijas vārdnīcu vācu-latviešu valodās.

Izvirzītā mērķā sasniegšanai autore izvirzīja sekojošus uzdevumus:

1. Definēt sportu kā kultūras formu
2. Iezīmēt orientēšanās sporta aktualitāti vāciski runājošajās zemēs un Latvijā
3. Iepazīties ar teorētisko literatūru terminoloģijas, leksikogrāfijas un tulkošanas jomās
4. Skaidrot vārdnīcu tipus un izveides principus
5. Izveidot orientēšanās sporta terminu vārdnīcu
6. Analizēt rezultātu un radušās problēmas

Bakalaura darba teorētisko bāzi veido vācu sociologa Ronalda Hiclera (*R.Hitzler*) pētījums, terminoloģes V.Skuiņas darbi, t.sk. „Latviešu terminoloģijas izstrādes principi”, A.Veisberga redakcijā izdots krājums „Latviešu valoda” un J.Baldunčika vadībā veiktais pētījums „Vārdnīcu izstrāde Latvijā:1991–2010”. Bakalaura darba praktisko daļu sastādīs autore veidota vācu-latviešu orientēšanās terminu vārdnīca, kurai kā avots izmantots interneta resursos pieejamais Šveices vācu-vācu orientēšanās sporta terminu vārdnīca.

Bakalaura darbs ir strukturēts piecās nodaļās. Pirmajā nodaļā autore aplūko sporta fenomenu kā kultūras formu, iezīmē orientēšanās sporta aktualitāti Vācijā, Austrijā un Šveicē, kā arī, analizējot starptautiskos rezultātus un organizāciju darbību, atspoguļo vāciski runājošo sportistu saskarsmi ar latviešiem, norādot uz vārdnīcas nepieciešamību. Otrajā nodaļā autore pievēršas terminoloģijas teorijai- skaidro termina jēdzienu un

terminrades procesu, trešajā nodaļā tiek aplūkots vārdnīcu izveides process, vārdnīcu tipi un funkcijas, sīkāk raksturojot bakalaura darba ietvaros veidotās divvalodu vārdnīcu tipu. Ceturtajā nodaļā tiek skaidrots ekvivalences jēdziens un uzsvērta pareiza ekvivalentu atveidošana mērķvalodā, veidojot divvalodu vārdnīcu. Piektajā nodaļā autore veic vācu-latviešu orientēšanās terminu vārdnīcas vispārēju analīzi, atspoguļo vārdnīcas izveides procesu, kā arī ekvivalentu atveides un skaidrojumu tulkošanas problemātiku. Pielikumā pievienota pilna autores veidotā vācu-latviešu orientēšanās sporta terminoloģijas vārdnīca.

1. ORIENTĒŠANĀS SPORTS LATVIJĀ UN VĀCISKI RUNĀJOŠAJĀS VALSTĪS

1.1. Sports kā kultūras forma

Sports ir kultūras forma, un tam ir visciešākā saistība ar vārda *kultūra* tradicionālo izpratni: kultivēt- attīstīt, izkopt. Attīstīt savas spējas: ātrāk, augstāk, tālāk, labāk, precīzāk, pilnīgāk. Veidot raksturu: mērķtiecību, pacietību, pārvarēt sevi un ziedoties, izkopt patriotismu un vairot to sabiedrībā. Dziesma un sports- tie, šķiet, ir nozīmīgākie fenomenī, kas piesaista latviešu tautas interesi un sirdsdegsmi. Tās ir ārkārtīgi būtiskas vērtības mūsu identitātei un esamībai.¹

Arī vācu sociologs Ronalds Hiclers (*Ronald Hitzler*), balstoties uz R. Barta, P. Burdjē, G. Gebauera, A. Honera, T. Lukmana, H. Plesnera, A. Šica, J. Vinklera u.c. darbiem, skata sportu kultūras kontekstā. Viņš to definē kā „veselumu, kas eksistē blakus citiem kultūras veidiem. Tā ir brīvprātīga spēku, ātrumu, izveicību un izturību prasosa ķermeņa aktivitāte, kura norisinās ārēji noteiktu un rīcības spēju ierobežojošu noteikumu ietvaros. Tas nozīmē, ka sports ir kultūra pati par sevi blakus citām kultūras izpausmēm un ka kultūra kā cilvēka būtiska vajadzība padara sportu par sportu.”² Balstoties uz šo apgalvojumu, ka sports ir kultūras forma, iespējams to skatīt daudz plašāk, nekā lielākā daļa sabiedrības radusi to darīt, ar sportu saprotot pārsvarā tikai fizisku aktivitāšu kopumu.

Hiclers norāda, ka „ja vēlamies izprast sportu kā kultūras sastāvdaļu, tad varam secināt, ka gan kultūra, gan sports sevī ietver komercializāciju un patēriņu, masu mediju ietekmi, veselību, erotiku, estētiku un psihi, kā arī nacionālismu, audzināšanu un varu, sabiedrisko kārtību un dzimumu cīņu vienlaikus.” No tā varam secināt, ka sports patiešām

¹ Ošiņš, Ivars. Latvijas un latviešu sportiskie sasniegumi kā kultūras fenomens. *Latvieši un Latvija*. 4.sēj. Atb. red. Hausmanis, Viktors un Maija Kūle. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013. 643. lpp.

² Hitzler, Ronald. Ist Sport Kultur? *Zeitschrift für Soziologie*, Jg. 20, Heft 6, Dezember 1991, S. 479.

ir kas vairāk kā tikai fizisku aktivitāšu kopums, kas palīdz uzturēt ķermeni labā fiziskajā formā. Sports, tāpat kā jebkura cita kultūras forma, ir vienots noteiktu mērķu un norišu veselums un ir saistīts arī ar cilvēka garīgo pasauli.

Sports sevī iekļauj milzum daudz aktivitāšu un procesu. Visā pasaulē to uzskata par pozitīvu spēku, turklāt tam ir liela nozīme veselības un labsajūtas uzturēšanā visos vecumos. Sports, fiziskas aktivitātes, spēles ataino daudzus no ikdienas izaicinājumiem. Izmantojot sporta aktivitātes, jaunieši var apgūt tiem nepieciešamās dzīves iemaņas, lai tiktu galā ar šiem izaicinājumiem. Sportojot var iemācīties uzvarēt un var iemācīties zaudēt, var iemācīties strādāt komandā, sadarboties, uzņemt vadību, disciplīnu, kas nepieciešama, lai sasniegtu tālejošus mērķus. Apvienoto Nāciju ģenerālsēkretārs Koffi Annans 2004.gada 5.novembrī teicis, ka „sports ir universāla valoda. Tas var sapulcināt ļaudis neatkarīgi no viņu izcelsmes, pieredzes, reliģiskiem uzskatiem vai ekonomiskā statusa. Piedaloties sporta aktivitātēs, jaunieši var pieredzēt īstu prieku, kā arī mācīties strādāt komandā un būt iecietīgiem”.³

R.Hiclers sportu netradicionāli, taču pamatoti salīdzina ar teātra izrādi. „Sportu varētu nosaukt arī par spēles formu, kurā valda noteikti likumi. Katrs sports ir sasniegumu salīdzināšana, tas ir kā izrāde, kurā publikas priekšā tiek izrādīta cīņa, kurā publika gaida uzvaru vai zaudējumu. Tāpat kā teātris ir spēles forma, kurā mērķis ir uzvarēt un kurā notiek likumu regulēta aktieru savstarpēja cīņa, tā arī katra sporta sacensība ir stilizēta ķermeņu cīņa, kas galu galā noved pie uzvaras vai zaudējuma.”⁴ Var secināt, ka arī sportu iespējams salīdzināt ar jebkuru kultūras fenomenu, piemēram, teātri, mūziku, mākslu u.c. Tāpat kā teātri vai mūzikas iestudējumā, arī sportam ir savs mērķis, kam cilvēks gatavojas ne tikai fiziski, bet arī morāli, nereti procesā iesaistot arī citus cilvēkus jeb sabiedrību.

Tieši tāpēc runājot par sporta nozīmi, nedrīkst aizmirst, ka sports ne tikai uzlabo veselību, labsajūtu un sniedz pozitīvas emocijas tam, kurš ar to nodarbojas, bet kalpo kā visas sabiedrības prieka, izklaides, un vienotības avots. Var teikt, ka „sports rada kopības izjūtu, neskatoties uz etniskām, reliģiskām un citām atšķirībām; iemāca vērtēt, izprast un cienīt citus cilvēkus, veidojot izpratni par demokrātiju. Dzīvā saskarsme ar sportu, kā arī

³ Metodiskie materiāli. Pieejams: <http://www.siguldassports.lv/en/skolu-sports/metodiskie-materiali/38-kas-ir-sports> [Skatīts 2012, 23. feb.]

⁴ Hitzler, Ronald. Ist Sport Kultur? *Zeitschrift für Soziologie*, Jg. 20, Heft 6, Dezember 1991, S. 482.

tajā akumulētā radošā un fiziskā enerģija spēj pāriet uz skatītāju, vairojot viņa un līdz ar to arī sabiedrības garīgo spēku.”⁵

Definējot sportu kā kultūras formu, to iespējams skatīt nevis kā fiziskās attīstības, bet gan kultūras formu. Bakalaura darba ietvaros autore vēlas izcelt, ka starp dažādu tautu sportistiem un sporta veida pārstāvjiem pastāv reālas komunikācijas iespējas, kas izpaužas, piemēram, starptautiska mēroga sacensībās, treniņnometnēs, konferencēs, sanāksmēs utt. Šajos gadījumos izpaužas valodas zināšanu nepieciešamība, tāpēc divvalodu sporta terminoloģijas vārdnīcas izveide ir viens no veidiem, kā veicināt sportistu dzīvo saskarsmi ar citiem sportistiem un konkrētā sporta veida sabiedrībā kopumā.

Orientēšanās sports (vāciski: *Orientierungslauf*, turpmāk tekstā: *OL*) ir izteikts izturības sporta veids, kurā ar kartes un kompasu palīdzību noteiktā secībā jāapmeklē mežā distancē izvietoti kontrolpunkti, kas aprīkoti ar elektronisko atzīmēšanās sistēmu. Tas ir individuāls sporta veids, pieprasa spēju vienlīdz ātri pārvietoties dabā un tajā pašā laikā spēt *nolasīt* karti, sekot līdzi savai atrašanās vietai dabā un plānot izdevīgākos ceļa variantus no viena punkta uz otru, un to visu darīt vienatnē. Tas ir gandrīz vienīgais sporta veids, kurā rezultāts tik lielā mērā atkarīgs ne tikai no fiziskā, bet arī psiholoģiskā faktora, pieprasot izcilas koncentrēšanās spējas, īpašas zināšanas par karti, lietotajiem apzīmējumiem, tehniku utt.⁶

Latvijā orientēšanās sports raksturojams kā viens no sabiedrībā iecienītākajiem un demokrātiskākajiem sporta veidiem, jo ir vienlīdz pieejams visu paaudžu cilvēkiem, tāpēc tautas vidū guvis lielu atsaucību. Kaut arī Latvijā tas drīzāk kategorizējams kā tautas sporta veids, pēdējos gados pret orientēšanās sportu vērojama arvien profesionālāka attieksme, ko veicinājuši latviešu sportistu panākumi starptautiskā mērogā (Edgars Bertuks- 2013.gada Pasaules čempions, 2012.gada bronzas medaļas ieguvējs). Pie šādiem secinājumiem autore nonākusi otrā kursa darba rezultātā, kad analizēja orientēšanās attīstības līmeni Latvijā.⁷

⁵ Brūne, Agra un Rita Apine. *Sports Latvijā*. Rīga: SIA Nacionālais medicīnas apgāds, 2001.

⁶ Champion, Neil. *Orienteering*. New York: The Rosen Publishing Group, 2010.

⁷ Nīmante, Laura. *Orientēšanās sports Latvijā un Šveicē- profesionālais sports vai dzīvesveids?* Kurša darbs. Rīga: Latvijas Kultūras akadēmija, 2011.

1.2. Orientēšanās sporta organizācijas sistēma Vācijā, Austrijā un Šveicē

Lai atspoguļotu orientēšanās sporta aktualitāti un izceltu tā attīstību vāciski runājošajās valstīs, autore sniedz īsu ieskatu šī sporta veida organizācijas sistēmā un attīstībā Vācijā, Austrijā un Šveicē.

Vācijas orientēšanās sporta sistēmu veido sarežģīts princips. Kopš 1975.gada orientēšanās sports Vācijā ir iekļauts Vācijas Vingrošanas savienībā (*Deutscher Turnband-DTB*), kas pārstāv Vācijas orientēšanās sporta pārstāvju intereses plašākā mērogā, piemēram, Vācijas Olimpiskajā Sporta savienībā vai Starptautiskajā Orientēšanās federācijā (*IOF*). Vācijas Vingrošanas federācija, kurā ir vairāk nekā pieci miljoni biedru, apvieno 20 000 biedrības un ir otra lielākā Sporta savienība Vācijā. Par orientēšanās sportu valsts līmenī ir atbildīga speciāla tehniskā komiteja, kuru vada tehniskās komitejas priekšsēdētājs. Šajā komitejā, kas sastāv no 8 personām, ir kontaktpersonas, kuras ir atbildīgas par dažādām jomām, kā, piemēram orientēšanās sporta popularizēšanas pasākumiem valstī, sacensību organizāciju, elites sportistu sasniegumiem, karšu zīmēšanu, dabas aizsardzību, sabiedrisko darbību, velo-orientēšanos utt. Darbu atbalsta tādas darba grupas kā treneru padome vai mācību komisija.⁸

Vācijas Vingrošanas federācijas struktūru veido 22 federālo zemju vingrošanas savienības, kurās gandrīz katrā ietilpst arī orientēšanās sports. Vēsturiski Reinzemes Pfalcas un Bādenes Virtembergas federālās zemes katru pārstāv divas vai trīs savienības.⁹ Katrā federālajā zemē ir vairākas orientēšanās biedrības, kuras Latvijā ir analogas orientēšanās klubiem. Lai rastu priekšstatu par to, cik daudz vai, tieši otrādi, maz (salīdzinot ar Latviju) Vācijā nodarbojas ar orientēšanās sportu, tika apkopota informācija, cik valstī ir reģistrētu orientēšanās biedrību/klubu. Kā liecina Latvijas Orientēšanās federācijas mājaslapā atrodamā informācija, Latvijā uz apm. 2 miljonu iedzīvotāju skaitu oficiāli reģistrēti pavisam 40 orientēšanās klubi¹⁰. Savukārt Vācijā (iedz.sk. 82 milj.) ir

⁸ Orientierungslauf. *Sportverbandsstrukturen im Deutschen Turner-Bund*. Pieejams: <http://www.orientierungslauf.de/5/4> [skatīts 2013, 12. nov.]

⁹ Turpat

¹⁰ Latvijas Orientēšanās Federācija. *LOF biedri un klubi*. Pieejams: <http://lof.lv/?p=biedri-klubi> [skatīts 2013, 12. nov.]

reģistrētas tikai 165 biedrības.¹¹ Biedrības ir vienmērīgi izvietotas pa gandrīz visu Vācijas teritoriju, mazāk ziemeļaustrumu daļā. Gandrīz visos Vācijas reģionos ir iespējams nodarboties ar orientēšanās sportu un kļūt par kādas biedrību locekli. Turklāt, vairums reģionos biedrību skaits ir 5 vai vairāk, kas ļauj izvēlēties katram sev piemērotāko.

Vācijas orientēšanās izlasi 2013/2014. gadā veido 17 sportisti, kas ir tikpat daudz cik pērn. Taču balstoties uz interneta vietnē www.orientierungslauf.de sniegto informāciju, proti, ka katru gadu valsts izlasei pievienojas kāds no jaunajiem, spēcīgajiem junioru izlases dalībniekiem, izlases dalībnieku skaits drīz varētu pieaugt. Izlases pasākumiem un kopīgajiem treniņiem vienmēr pievienojas arī citi augsta līmeņa sportisti, līdz ar to tiek veicināta augsta savstarpējā konkurence un palielināts dalībnieku skaits. Galvenais izlases darbības akcents tiek likts uz Pasaules čempionātiem, citas starptautiskas sacensības tiek pakārtotas šim notikumam. Līdz Pasaules čempionātam notiek vairāki sagatavošanās skrējieni, kas izlases dalībniekiem kalpo kā pārbaudes sacensības, lai apzinātos savu fizisko (un garīgo) spēju stāvokli. Izlasei ir arī sava t.s. „info-grupa”, kuras pārstāvji informē sportistus par gaidāmajiem izlases pasākumiem, sacensībām un kopīgajiem treniņiem.¹²

Pozitīvi vērtējams fakts, ka, lai veicinātu orientēšanās sporta attīstību valstī, Vācijā jau kopš 1993.gada darbojas Orientēšanās sporta atbalsta un veicināšanas biedrība (*Förderverein Orientierungslauf*), kuras galvenie darbības mērķi ir ne tikai finansiāli atbalstīt orientēšanās sporta projektus un pašiniciatīvas, bet arī veicināt tā izaugsmi un sniegt ieguldījumu orientēšanās sporta nākotnē. Biedrība atbalsta valsts orientēšanās izlases, ziemas orientēšanās izlasi, velo-orientēšanās izlasi, projektu „Jaunās O-Biedrības” un citas pašiniciatīvas. Noslēdzot līgumu ar biedrības priekšsēdētāju, tai var pievienoties var jebkurš interesents, kam ir vēlme un gribasspēks attīstīt orientēšanās sportu valstī.¹³

Šādas attīstības biedrības esamība liecina par faktu, ka Vācijā orientēšanās sports ir aktuāls un ir interese par tā attīstības veicināšanu. Jāpiemin, ka, piemēram, Latvijā šādas vai līdzīgas biedrības nav.

¹¹ Orientierungslauf. *Vereine*. Pieejams: <http://www.orientierungslauf.de/5/3> [skatīts 2013, 11.nov.]

¹² Orientierungslauf. *Nationalteam*. Pieejams: <http://www.orientierungslauf.de/4/1> [skatīts 2013, 12.nov.]

¹³ Orientierungslauf. *Der Forderverein Orientierungslauf*. Pieejams: <http://fv.orientierungslauf.de/ueberuns.html> [skatīts 2013, 12. nov.]

Austrijā orientēšanās sporta attīstības veicināšana un pārstāvēšana gan valstiskā, gan starptautiskā mērogā ir Austrijas Orientēšanās sporta federācijas pārziņā. Federācijai ir savs prezidijs, paplašinātais prezidijs un kontrolieri, kā arī komisija, ko sastāda dažādu jomu pārstāvji, piemēram, elites, jaunatnes sporta, ziemas orientēšanās, velo-orientēšanās, karšu, sacensību u.c. jomu pārstāvji.¹⁴ Kā zināms, Austrija iedalās 9 federālajās zemēs, un katrā no tām ir izveidota sava orientēšanās savienība, kas savukārt apvieno vairākas orientēšanās biedrības. Šajā ziņā organizācijas sistēma ir tāda pati kā Vācijā. Vairāk nekā 8 miljonu apdzīvotajās 9 federālajās zemēs kopā reģistrētas 60 orientēšanās biedrības.¹⁵ Salīdzinot ar biedrību skaitu Vācijā, kur uz gandrīz 82 miljoniem iedzīvotāju reģistrētas vien 165 orientēšanās biedrības, var secināt, ka Austrijā biedrību attiecībā pret iedzīvotāju skaitu ir vairāk.

Līdzīga organizācijas sistēma ir vērojama arī Šveicē. Šveices Orientēšanās federācija ir galvenā organizācija savukārt katrā kantonā ir sava orientēšanās biedrība. Papildus Šveicē liela uzmanība tiek pievērsta tam, lai orientēšanās sports tiktu popularizēts dažādu reklāmas kampaņu un projektu ietvaros. Lai popularizētu šo sporta veidu un piesaistītu tam jauno paaudzi, svarīgi ir sniegt informāciju jau bērnu un pusaudžu auditorijai, kuri ir nākotnes perspektīvas veidotāji. Viens no plašāk izvērstajiem šāda veida projektiem, kas orientēts uz jauniešu piesaistīšanu orientēšanās sportam, ir projekts „sCOOL”. Tas ir ilglaicīgi realizēts skolu projekts, ko veic Šveices Orientēšanās savienība un tā mērķis ir ieinteresēt jauno paaudzi orientēšanās sportā, paužot pozitīvo dzīves uztveri, kādu izstaro šis sporta veids. Projekts ietver t.s. skolu tūres, apmeklējot dažādākās Šveices izglītības iestādes (*Tour-de-Suisse-Etappen*), skolu savstarpējās sacensības (*sCOOL-Cups*), organizētas nometnes un skolas (*sCOOL@School*), kurās orientēšanās tiek pasniegtas kā centrālais priekšmets¹⁶. Šis projekts ir tikai viens no pierādījumiem tam, ka orientēšanās sportam Šveicē tiek pievērsta pastiprināta sabiedrības uzmanība. Mājas lapā

¹⁴ Orientierungslauf. *Kontakt*. Pieejams: <http://www.oefol.at/kontakt/oefol-funktionaere.html> [skatīts: 2013, 12.nov.]

¹⁵ Orientierungslauf. *Verband*. Pieejams: <http://www.oefol.at/verband/landesverbaende-vereine.html> [skatīts 2013, 12.nov.]

¹⁶ Swiss Orienteering. *Was ist sCOOL?* Pieejams: <http://www.scool.ch/de/was-ist-scool-ol/was-ist-scool-kids.html> [Skatīts 2013, 13.apr.]

www.swiss-orienteeing.ch atrodama informācija par dažādiem orientēšanās kursiem, kuri tiek piedāvāti jebkuram interesentam¹⁷.

1.3.Starptautiskie sasniegumi

Viena no reālajām situācijām, kad rodas kontakts starp dažādu tautību sportistiem, ir starptautiska mēroga sacensības. Lai atspoguļotu vispārējo orientēšanās sporta līmeni vāciski runājošajās valstīs, kā arī atspoguļotu reālās latviešu-vācu sportistu saskarsmes iespējas, tika salīdzināti vispirms Vācijas un Austrijas sportistu sasniegumi starptautiskajā arēnā, respektīvi, Pasaules Ranga kopvērtējumā.

Aplūkojot vācu sportistu rezultātus Pasaules Ranga kopvērtējuma tabulā, var secināt, ka Vācijas orientieristu sasniegumi starptautiskajā mērogā ir zemāki nekā austriešu. Vīriešu konkurencē neviens no vācu sportistiem neierindojas pirmajā simtniekā, labākais no vācu orientieristiem Serēns Lešs (*Sören Loesch*) šobrīd atrodas vien 149. pozīcijā, kamēr divi Austrijas sportisti ierindojas attiecīgi 41.un 57.vietā pasaulē. Sieviešu konkurencē vērojama līdzīga tendence, neviena no Vācijas orientieristēm šobrīd neatrodas starp simts pasaules labākajām, augstāko jeb 120. pozīciju šobrīd ieņem Sūzena Leša (*Susen Lösch*), viņai seko vēl divas sportistes pirmajā divsimtniekā. Savukārt divām austriešu sportistēm – Ursulai Kadenai (*Ursul Kaden*) un Elīzai Elstneri (*Elisa Elstner*) ir izdevies iekļūt starp simts labākajām pasaules orientieristēm, ieņemot attiecīgi 51. un 91. pozīcijas. Salīdzinot šos rādītājus ar Šveices un Latvijas orientieristu rezultātiem pasaulē, var secināt, ka visaugstākie rezultāti uzrādīti Šveices sportistiem, tad seko Latvijas un Austrijas sportisti, un tikai pēc tam Vācijas.¹⁸

Aplūkojot Vācijas orientieristu sasniegumus starptautiskā mērogā, nākas secināt, ka šī sporta veida līmenis valstī profesionālajā ziņā nav vērtējams kā ļoti augsts. Ņemot vērā starptautiskās sacensībās uzrādītos rezultātus, Vācijā orientēšanās sports drīzāk uzskatāms

¹⁷ Swiss Orienteering. *Leistungssport*. Piejams: http://www.swiss-orienteeing.ch/index.php?option=com_content&task=view&id=32&Itemid=100 [Skatīts 2013, 15.apr.]

¹⁸ World of O Ranking. Piejams: <http://runners.worldofo.com/rankingm.html> [skatīts: 2013, 12.nov.]

par tautas sporta veidu, līdzīgi kā tas ir Latvijā. Salīdzinot ar Vācijas un Latvijas sportistu uzrādītajiem rezultātiem starptautiskajā mērogā, Austriju pārstāv spēcīgāk sagatavoti sportisti. Gan sieviešu, gan vīriešu konkurencē austriešu sportisti Pasaules Rangā ieņem augstākas pozīcijas nekā vācu vai latviešu orientieristi. Pie šiem secinājumiem autore nonāca jau trešā kursa darba gaitā.

Kā liecina Šveices Orientēšanās federācijas mājas lapa, Šveice ir viena no vadošajām orientēšanās sporta lielvalstīm. Ilgu laiku tā ieņēma vietu aiz Zviedrijas, Somijas un Norvēģijas, taču jau vairākus gadus Šveices sportisti sastāda ziemeļvalstīm nopietnu konkurenci. Pasaules čempionātos Šveicē (2003.), Japānā (2005.), Ungārijā (2009.) un Norvēģijā (2010.) Šveice pat bija spēcīgākā valsts izlase.¹⁹ Aplūkojot statistikas datus, 67 reizes Šveices sportisti Pasaules čempionātos ieņēmuši vietas godalgotajā trijniekā, no kurām 22 reizes iegūta zelta medaļa. Sešos Eiropas čempionātos šveicieši izcīnījuši 18 medaļas, savukārt Pasaules Junioru čempionātos 27, no kurām 10 reizes izcīnīts zelts.²⁰ Šie skaitļi uzskatāmi parāda sistemātiski izkoptu, augstu profesionalitātes līmeni un sporta veida aktualitāti daudzu gadu garumā.

Šveices valsts izlasi pārstāv arī 17 kārtējā Pasaules, 7 kārtējā Eiropas un 27 kārtējā Šveices čempione šveiciete Simone Niggli-Ludere (*Simone Niggli-Luder*)²¹, kura ir līdz šim spēcīgākā sieviešu elites pārstāve orientēšanās sportā. Arī vīriešu konkurencē šveicieši ir vieni no spēcīgākajiem pasaulē, ko uzskatāmi atpoguļo vietu sadalījums Pasaules Ranga kopvērtējuma tabulā. Tajā redzams, ka pirmajā simtniekā rangā ierindojas 10 Šveices sportisti, no kuriem 6 ieņem vietas pirmajā divdesmitniekā. Savukārt no latviešu sportistiem tikai 3 spējuši ierindoties pirmajā simtā, turklāt labākais no viņiem ierindojas tikai 39.vietā.²² Sieviešu konkurencē šveiciešu dominance pār latviešu (un arī vācu un austriešu) sportistēm ir vēl izteiktāka, jo tikai vienai latviešu orientieristei izdevies

¹⁹ Swiss Orienteering. Pieejams: http://www.swiss-orienteering.ch/index.php?option=com_content&task=view&id=54&Itemid=120 [skatīts 2012, 10.apr.]

²⁰ Turpat

²¹ Niggli-Luder, Simone. *Portrait*. Pieejams: http://www.simoneniggli.ch/home/page.aspx?page_id=149 [skatīts 2012, 13.apr.]

²² International Orienteering Federation. *FootO World Ranking*. Pieejams: http://iof.6prog.org/WR_Home.aspx?AID=FRA9 [skatīts 2012, 13.apr.]

ierindoties pirmajā simtā, kamēr tas izdevies 11 šveicietēm. Jāatzīmē fakts, ka šie rezultāti sastāda Pasaules Rangu- pēc līmeņa visaugstāko iespējamo datu bāzi, tāpēc tie nenoliedzami liecina par profesionalitātes līmeņu atšķirībām, apliecinot to, ka Šveicē orientēšanās sports ir attīstīts profesionāli augstāk nekā Latvijā, Vācijā vai Austrijā.

Aktuālo informāciju un starptautisko sacensību kalendārus vāciski runājošajās valstīs var atrast attiecīgo orientēšanās sporta federāciju mājaslapās. Vācijā tā ir www.orientierungslauf.de, Austrijā www.oefol.at, bet Šveicē www.swiss-orienteeing.ch. Starptautiska mēroga sacensības, kurās piedalās visdažādāko valstu sportisti, tai skaitā latviešu, ir viena no latviski un vāciski runājošo sportistu saskarsmes iespējām. Tā, piemēram, 2013.g. notikušais Pasaules čempionāts Šveicē, Lozannā, 2014.g. oktobrī gaidāmais Pasaules Kausa noslēdzošais posms Šveicē, Bāzelē, Šveices orientēšanās nedēļa 2014 (*Swiss Orienteering Week 2014*) š.g. jūlijā u.c. paver reālas iespējas vācu-latviešu sportistu komunikācijai.²³ Savukārt Vācijas 2014.gada starptautisko sacensību kalendārā iekļautas divas sacensības Latvijā.²⁴ Kurzemes Pavasaris (kas ir arī Pasaules Kausa posms) un Rīgas Orientēšanās nedēļa 2014 (*Riga Orienteering Week 2014*), kas bija viens no vērienīgākajiem notikumiem Latvijas orientēšanās sabiedrībā, jo pulcēja dalībniekus no 19 Pasaules valstīm (tai skaitā Vācijas, Austrijas un Šveices).²⁵ Arī Austrijā tiek organizētas svarīgas starptautiskas sacensības, kurās konkurenci sastāda Latvijas valsts izlase, piemēram, Pasaules Militārais čempionāts š.g. augustā vai Tiroles orientēšanās daudzdienu Insbrukā.²⁶ Kontakts starp valstu sportistiem, pārstāvjiem, treneriem tiek dibināts arī valsts izlašu nometnēs, kas nereti tiek rīkotas Šveicē un Austrijā, kas ir vieni no iecienītākajiem sportistu galamērķiem apvidus īpatnību un treniņu apstākļu dēļ.

²³ Orienteering Weltcup final 2014. Pieejams: <http://www.ol-weltcup.ch/en/> [skatīts 2014, 15.apr.]

²⁴ Orientierungslauf. *Terminkalendar*. Pieejams: <http://www.orientierungslauf.de/3/1?jahr=2014&monat=Alle&disziplin=&art=®ion=Lettland> [skatīts 2014, 20.apr.]

²⁵ Tamužs, Jānis. Rīgas kausi-orientēšanās svētki. <http://lof.lv/?p=raksts&fid=1067> [skatīts 2014, 22.apr.]

²⁶ Orientierungslauf. *Terminkalendar*. Pieejams: <http://www.orientierungslauf.de/3/1?jahr=2014&monat=Alle&disziplin=&art=®ion=%C3%96sterreich> [skatīts 2014, 20.apr.]

Būtiski atzīmēt, ka Šveices orientēšanās federācijas mājaslapā *swiss-orienteering.ch* atrodama informācija arī par orientēšanās kursiem, projektiem, izglītības iespējām, skolām u.c. Tajā atrodamas arī visas aktuālās ziņas, orientieristu datu bāze, informācija par biedrībām, mediju darbību, teorētiskie un praktiskie mācību materiāli, tai skaitā arī Šveices orientēšanās sporta vārdnīca, kurā skaidroti 130 orientēšanās sporta termini un kura tiks izmantota bakalaura darba praktiskās daļas ietvaros, veidojot vācu-latviešu terminu vārdnīcu.

2. TERMINA JĒDZIENS

Lai izveidotu terminu vārdnīcu, jāskaidro termina jēdziens. Terminoloģijas pētniece Valentīna Skujiņa norāda, ka vārds „termins” valodniecībā definēts vairākkārt, taču, kaut arī tā pamatizpratne ir nostabilizējusies, definīcijas formulējumā absolūtas vienprātības nav. Dažādos avotos atrodamas definīcijas, kuru nianse atšķiras, tomēr viena kopīga iezīme saglabājas, proti, ka termins ir kādā konkrētā nozarē lietots vārds vai vārdkopa.²⁷

Plašs „termina” definīcijas skaidrojums atrodams Valentīnas Skujiņas un Mairikas Ķirītes publikācijā „Termins vārdnīcā kā terminzinātnes attīstības un valodas bagātināšanas avots”, kurā uzsvērts, ka katrs pierakstītais vārds, ko atrodam dažāda laika publikācijās ir liecība par tautas vēsturi un valodas attīstību, taču ne katrs vārds ir termins. Pēc autoru domām, terminus var definēt kā **speciālas nozīmes vārdus**, kas laika gaitā, konkretizējoties to saitei ar noteiktu nozari, kļuvuši par attiecīgās nozares piederumu jeb terminiem.²⁸

Ņemot vērā šo termina definīciju, var teikt, ka jebkuri konkrētā nozarē (matemātikā, medicīnā, sportā utt.) ar specifisku nozīmi lietoti vārdi ir definējami kā termini. Tomēr, kā uzsver autores, termins var būt ne tikai atsevišķs vārds, bet arī vārdkopa, tāpēc to nevar identificēt tikai ar vārdu. Tāpēc autores piedāvā vēl vienu īsu termina definīciju. „Termins ir terminācijas vienība. Šo definīciju var izteikt arī izvērstā variantā: **termins ir terminācijas vienība, kas izsaka (nosauc un iezīmē) noteiktu speciālās nozares jēdzienu.**”²⁹

V.Skujiņa apgalvo, ka „katrā no dažādajiem (pat pretējiem) teorētiskajiem viedokļiem ir savs racionālais kodols, un šīs atziņas palīdz izprast terminu kā specifisku valodas vienību un atšķirt jēdzienus „termins” un „vārds”. Kā uzsver terminoloģijas pētniece, vārda galvenā funkcija ir nominatīvā funkcija - nosaukt reālās īstenības objektu.

²⁷ Skujiņa, Valentīna. *Latviešu terminoloģijas izstrādes principi*. Latvijas Zinātņu akadēmija, Latviešu valodas institūts. Rīga: Zinātne. 1993. 9.lpp.

²⁸ Skujiņa, Valentīna un Ķirīte, Mairika. *Latviešu grāmata un bibliotēka: 1525-2000*. 170.lpp.

²⁹ Turpat

Savukārt termina galvenā funkcija ir izteikt (nosaukt un iezīmēt) jēdzienu par īstenības objektu. Autore norāda uz vārda un termina saistību, sakot, ka, tā kā katrs īstenības objekts cilvēka apziņā ir cieši saistīts ar jēdzienu par to un katrs vārds, nosaukdams objektu, reizē ietver arī attiecīgo jēdzienu, un savukārt katrs termins, izteikdams (nosaukdams un iezīmēdams) noteiktu jēdzienu, reizē nosauc arī attiecīgo objektu, starp terminu un vārdu ir ciešs sakars. Atšķirība ir orientācijā un termina nozīmes specifiskā: vārds orientēts uz reālās īstenības objektu, termins – uz jēdzienu par reālās īstenības objektu, turklāt- uz konkrētu, noteiktu jēdzienu ar noteiktu vietu kopīgajā jēdzienu sistēmā.³⁰

Tomēr sacīt, ka termins apzīmē tikai objektus (ko galvenokārt asociējam ar lietām, tātad lietvārdiem) ir neprecīzs termina raksturojums. Termini var būt arī citu vārdšķiru vārdi, piemēram, īpašības un darbības vārdi, kā tas redzams vācu-latviešu orientēšanās terminu vārdnīcā (Skat. pielikumu nr.1.). Lietvārds ir definējams kā patstāvīgs, deklinējams vārds, kas apzīmē dažādus īstenības objektus- priekšmetus un dzīvas būtnes. Priekšmetiskums ir lietvārda kā vārdšķiras galvenā vispārinātā kategoriālā pazīme. Īpašības vārda vispārīgā, jeb kategoriālā nozīme savukārt ir pazīmes jēdziens, un tie vienmēr ir semantiski saistīti ar lietvārdu, ko tie raksturo. Arī vārdnīcā šķirkļavārdiem- īpašības vārdiem bieži ir tieša saistība ar lietvārdu, ko tie apzīmē (piem.: *schneiden v/i; den Weg schneiden*). Darbības vārds ir patstāvīga vārdšķira, kas izsaka darbību vai stāvokli un kam ir personas, laika, izteiksmes un kārtas gramatiskā kategorija. Ja lietvārdi parasti nosauc dažādus priekšmetus vai izsaka to pazīmes, tad darbības vārds izsaka darbību.³¹ Tā kā sports ir saistīts gan ar kustību, gan procesu aprakstīšanu, bakalaura darba ietvaros veidotajā vārdnīcā skaidroti arī šo vārdšķiru termini.

Svarīgu precizējumu 70.gados izplatītajā termina definēšanā ļāva izdarīt tautā lietoto vārdu izmantošana termina funkcijā, kas ļāva apgalvot, ka termins ir nevis substanciāla (t. i., nevis īpaša, ārpus valodas vārdu krājuma esoša vienība), bet gan **funkcionāla vienība** (t. i., termins ir vārds īpašā funkcijā). Tomēr nav iespējams pilnībā atdalīt robežu starp vispārlietojamu vārdu un nozares terminu, jo viens un tas pats vārds bieži reizē ir vispārlietojamās valodas piederums un atsevišķas nozares termins. Pat tad, ja termina funkcijai tiek īpaši darināts jaunvārds, ar laiku tas ar nozīmes pārnesumu var iekļūt vispārlietojamā leksikā, t. i., determinoloģizēties, tāpat kā vispārlietojamie vārdi

³⁰ Skujiņa. *Latviešu terminoloģijas izstrādes principi*, 8.lpp.

³¹ *Latviešu valodas gramatika*. Ilze, Auziņa, Ieva, Breņķe, Juris, Grigorjevs, u.c. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2013.

terminoloģizācijas procesā var kļūt par terminiem, iegūstot noteiktu vietu attiecīgās nozares jēdzienu sistēmā ar precīzām attiecīgā jēdziena robežām.³² Tātad arī vispārlietojami vārdi laika gaitā var kļūt par terminiem un otrādi, starp tiem pastāv patstāvīga mijiedarbība, tāpēc nav iespējams vadīties pēc kādas viennozīmīgas termina definīcijas, lai konstatētu, vai kāds vārds ir vai nav termins, jo iespējams, tas terminoloģijas procesā par tādu var kļūt un otrādi (determinoloģizēties).

Tomēr, kā jau iepriekš minēts, svarīgākais aspekts termina definēšanas specifiskā ir tā konkrētā lietošanas sfēra. Tikai tāds vārds, kas konkrētā nozarē ieguvis savu funkcionālo nozīmi, ir uzskatāms par terminu. Proti, „termina kā funkcionālas vienības būtību nosaka, un leksiskajai vienībai terminoloģiskumu piešķir šīs vienības **lietošanas sfēra (t. i. nozare)** un **funkcionālā nozīme**, kas savstarpēji ir cieši saistītas.”³³

Par termina lietošanas sfēru var runāt gan plašākā, gan šaurākā nozīmē. Termina lietošanas sfēra **plašākajā nozīmē ir visdažādāko gan zinātniskās, gan praktiskās (profesionālās, arodnieciskās) darbības nozaru valoda**, un plašākajā funkcionālajā nozīmē par terminu uzskatāms ar cilvēka speciālās darbības sfēru (ne tikai zinātnisko, bet arī profesionālo, arodniecisko) saistīta objekta nosaukums, arī tautā lietots sarunvalodas vārds (kurbulis), apvidvārds (dardedze) u. c. Šaurākajā nozīmē par termina lietošanas sfēru uzskatāma zinātnes valoda un par terminu uzskatāms vārds, kam ir noteikta vieta kādas zinātnes nozares jēdzienu apzīmējumu sistēmā, kura diktē katra termina funkcionālo nozīmi.”³⁴

Tātad var secināt, ka par terminiem iespējams runāt gan plašākā, gan šaurākā nozīmē. Plašākā nozīmē terminu lietošanas sfēra var būt visdažādākā darbības nozare (tai skaitā arī sports) savukārt par zinātniskiem terminiem šaurākā nozīmē var runāt saistībā ar kādu konkrētu zinātnes nozari.

Šajā kontekstā par uzskatāmu piemēru var izmantot vārdu „logs”, kas par terminu kļūst tad, ja to lieto speciālā tekstā (lietošanas sfēra), kur tas apzināti lietots (fiksēts) celtniecības nozarē noteikta objekta nosaukšanai (funkcionālā nozīme). Par zinātnisku terminu vārds *logs* kļūst zinātniski izstrādātā celtniecības terminoloģijas sistēmā (lietošanas sfēra), kur tas saistīts ar (vārdos fiksētu vai nefiksētu) noteiktu ‘loga’ jēdziena

³² Skujiņa. *Latviešu terminoloģijas izstrādes principi*, 10.lpp.

³³ Turpat, 9.lpp.

³⁴ Turpat, 7.lpp.

definīciju, kas ietver tā būtiskās pazīmes (funkcionālā nozīme) un stingri norobežo no blakusjēdzieniem (*lūka, iluminators* u. c.).³⁵

Kā jau iepriekš minēts, ne katru vārdu var uzskatīt par terminu, tāpēc jāņem vērā termina definēšanas specifika. Terminrades procesā svarīgi noteikt noteiktus kritērijus, kuri raksturo terminu kā leksikoloģijas vienību. Saskaņā ar Starptautiskās standartizācijas organizācijas definētajiem kritērijiem, terminu raksturo sekojoši kritēriji:

- **caurredzamība** (tas **konkrētā nozarē** vismaz daļēji saprotams un arī bez definīcijas atvedināms uz noteiktu jēdzienisko sistēmu),
- **konsekvence jeb secīgums** (terminoloģijai kopumā un katram terminam atsevišķi jāatbilst nozares jēdzienu sistēmai un tās veidošanas principiem noteiktajā valodā),
- **atbilstīgums** (termins veidots pēc attiecīgajā valodā vai terminu lietotāju kopienā atzītajiem nozīmju modeļiem),
- **valodiska ekonomija** (maksimāla iespējama skaidrība, kas panākta ar visīsāko variantu, jo atšķirībā no definīcijas vai nomenklatūras šķirkļvārda tajā nevajag censties ietvert visas būtiskās pazīmes),
- **atvasināmība** (iespējas pēc līdzīga modeļa veidot citu vārdšķiru vārdus, kas varētu funkcionēt kopā ar pamatterminu)
- **valodas pareizums** (atbilstība attiecīgās valodas morfoloģiskajām un fonoloģiskajām normām, kas būtu vērtējamās ne vien darinot jaunus vārdus, izmantojot pašu valodas līdzekļus, bet arī pārņemot svešvārdus un pielāgojot to attiecīgās valodas sistēmai.)³⁶

Svarīgi norādīt, ka tā kā darba autores mērķis, veidojot vārdnīcu, nav radīt jaunus terminus, bet gan sniegt ekvivalentus jau esošajiem latviešu valodā, šie kritēriji var tikt izmantoti kā pārbaude esošo terminu ekvivalentiem.

Jāatzīmē, ka ir divi veidi, kā notiek terminrade, proti, termini rodas uz vispārlietojamas leksikas bāzes vai kā jaundarinājumi pēc kopīgiem vārdu darināšanas likumiem vai modeļiem. Šajā kontekstā svarīgi pieminēt divus jēdzienus, proti, **preskriptīvo** un **deskriptīvo** terminu rašanās metodi, kas raksturo katru no modeļiem. Preskriptīvisms radās kā pretmets deskriptīvismam un to valodniecībā sāka lietot

³⁵ Skujiņa. *Latviešu terminoloģijas izstrādes principi*, 8.lpp.

³⁶ Baltiņš, Māris. Terminrades process un principi. *Latviešu valoda*. A.Veisberga red. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013, 417.lpp.

20.gadsmīta pirmajā pusē. D. Kristals savā „Valodniecības un fonētikas vārdnīcā” šo jēdzienu definē šādi: „Preskriptīvs- termins, kuru valodnieki lieto, lai raksturotu jebkuru pieeju/metodi, kas cenšas noteikt pareizības likumus tam, kā lietot valodu. Izmantojot tādus kritērijus kā tīrība, loģika, vēsture vai literāra izcilība, preskriptīvisms tiecas saglabāt iedomātus standartus, uzstājot uz lietojuma normu ievērošanu un kritizējot atkāpes no šīm normām.”³⁷ Savukārt Latvijā izdotajā „Valodniecības pamatterminu skaidrojošajā vārdnīcā” (2007.g.) iekļautajā šķirklī ar nosaukumu „preskriptīvā valodniecība, preskriptīvā lingvistika” šis termins skaidrots pavisam īsi: „Valodniecības nozare, kurā **izstrādā**, iesaka un pamato kodificējamās valodas normas.”³⁸ Tātad preskriptīvā metode paredz jaunu terminu izstrādāšanu un ieviešanu pēc noteiktiem lingvistikas principiem, standartiem un lietojumu normām. Šādu metodi izmanto arī Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija, kuras pārziņā ir terminu ieviešana Latvijā.

Turpretī **deskriptīvā** metode ir pētīšanas metode, kuras pamatā ir lietu, parādību, procesu empīriskā vērošana un fiksēšana. Valodniecībā objekts, ko pētī ar deskriptīvo metodi ir teksts, runas izsacījumu kopums. Ar deskriptīvo metodi atspoguļo noteiktu valodas stāvokli: valodu apraksta sinhronijā pēc ārējām, formālām pazīmēm. Šī metode izstrādāta ASV deskriptīvajā valodniecībā un laika gaitā to pārņēmuši arī Eiropas valodnieki. Kā jau iepriekš minēts, preskriptīvisms tika noformulēts tad, kad to sāka apzināties kā pretstatu deskriptīvismam. Kā iespējams nojaust pēc nosaukuma, deskriptīvisma galvenā būtība bija aprakstīt kādu valodu noteiktā laikposmā, nesalīdzinot to ar citiem posmiem vai valodām, tāpat arī necenšoties ietekmēt valodas lietojumu vai ievērojot priekšnoteikumus, kādai tai jābūt. Deskriptīvā metode neparedz to, ka termini tiek radīti pēc noteiktām normām, likumiem utt. Tie vispirms rodas attiecīgās nozares speciālistu vidū un pēc tam tiek piefiksēti kā termini.

Bakalaura darba vācu-latviešu orientēšanās sporta terminu vārdnīcas izveides ietvaros termins tiek skatīts tā plašākajā nozīmē. Kā augstāk minēts, plašākajā nozīmē terminu lietojuma sfēra ir visdažādāko gan zinātniskās, gan praktiskās (profesionālās, arodnieciskās) darbības nozaru valoda, šajā gadījumā - orientēšanās sporta leksika. Tā kā sports nozīmē darbību un to raksturojošus procesus, vārdnīcā iekļauti ne tikai lietvārdi, bet

³⁷ Crystal, D. *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. 4th ed., Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 1997.

³⁸ Strelēvica-Ošiņa, Dace. *Kāpēc mēs gribam, lai valoda ir pareiza?* Rīga: Latviešu valodas institūts, 2012.

arī darbības vārdi un īpašības vārdi, kas saskaņā ar termina definīciju, arī ir termini. Tāpat jāuzsver, ka veidojot vārdnīcu, autore nepretendē ieviest jaunas terminu formas (izmantojot preskriptīvo metodi), bet gan fiksēt jau esošās latviešu valodā- izmantojot deskriptīvo metodi.

3. VĀRDNĪCU IZVEIDE

3.1. Vārdnīcu veidi un funkcijas

„Vārds *vārdnīca* ir visiem pazīstams, taču nozīme, kuru tajā ietveram, dažādiem cilvēkiem ir samērā atšķirīga. Tā var būt atkarīga no profesijas, interesēm, mājas bibliotēkas un citiem faktoriem, piem., cilvēka vecuma. *Latviešu literārās valodas vārdnīca* (LLVV) sniedz šādu vārda *vārdnīca* definīciju: vārdu (arī vārdu savienojumu, retāk morfēmu) sakopojums noteiktā veidā, kārtībā (parasti alfabēta secībā) ar informāciju par to nozīmi, lietojumu, izcelsmi, gramatiskajām formām, tulkojumu citās valodās u. tml.; attiecīgā grāmata.”³⁹

Vārdnīca pilda, pirmkārt, svarīgas zināšanu paplašinošas funkcijas, kas ļauj paplašināt zināšanas par konkrētu nozari (šajā gadījumā orientēšanās sportu) un tajā lietotajiem terminiem un teksta veidā palīdz saprast valodas lietojumu kādā jomā, ko dēvē par **receptīvo funkciju**.

Vārdnīcai pēc būtības ir arī citas funkcijas: „Filoloģiska vārdnīca ir didaktiska rakstura darbs, ko lietotājs izmanto, lai pārbaudītu vai paplašinātu savas zināšanas par valodu (**informatīvā funkcija**). Vārdnīcām ir arī **garīgās kultūras funkcija** (tās atspoguļo konkrētas sabiedrības zināšanas par pasauli), **komunikatīvā funkcija** (sniedz nepieciešamos dzimtās valodas vai svešvalodas vārdus), **normatīvā funkcija** (reģistrē vārdu nozīmi, formu, lietojuma īpatnības, sekmē valodas kā saziņas līdzekļa unifikāciju un pilnveidi) un vairākas citas funkcijas.”⁴⁰ Orientēšanās sporta terminu vārdnīca sekmētu saziņu un komunikāciju starp, piemēram, latviski un vāciski runājošiem sportistiem vai interesentiem, kā arī ļautu abām pusēm labāk saprast katrā valstī lietoto orientēšanās sporta leksiku.

³⁹ Baldunčiks, Juris. Priekšvārds. *Vārdnīcu izstrāde Latvijā: 1991–2010. Pētījums J. Baldunčika vad.* Atb.red.: A. Lauzis, Rīga: LVA, 2012. 6.lpp.

⁴⁰ Turpat

Interesanti, ka visbiežāk vērojamā tendence ir veidot vārdnīcas, kas no svešvalodas tulko dzimtajā valodā, piemēram., zviedru-vācu vārdnīca ir domāta vāciešiem, bet vācu-zviedru vārdnīca- galvenokārt zviedriem. Nereti abus virzienus apvieno vienā vārdnīcas sējumā. Arī šajā gadījumā vārdnīcas galvenā funkcija ir receptīvā funkcija, proti, gan viena, gan otra vārdnīcas daļa ir palīgs svešvalodas teksta saprašanā un tā tulkošanā uz dzimto valodu.⁴¹

20.gadsimtā vērojama strauja leksikogrāfijas nozares attīstība, līdz ar to pieaug vārdnīcu skaits un dažādi vārdnīcu tipi. Jāatzīmē, ka dažādu autoru interpretācijā vārdnīcu tipu iedalījums atšķiras. Valodas pētniece Ineta Balode, piemēram, izdala 4 dažādus vārdnīcu tipus. Dalījums atspoguļots šādās grupās:

- Vispārīgās un skolu vārdnīcas
- Sarunu, bilžu un liliputformāta vārdnīcas
- Datorvārdnīcas
- Terminoloģijas vārdnīcas⁴²

A.Veisbergs un I.Jansone savukārt izdala 15 dažādus vārdnīcu tipus: skaidrojošās vārdnīcas, tulkojošās divvalodu un vairākvalodu vārdnīcas, biežuma, etimoloģijas, frazeoloģijas, izlokšņu, žargona un slengu, pareizrakstības, personvārdu, saīsinājumu, sinonīmu, terminu, svešvārdu, vietvārdu vārdnīcas, kā arī interneta un datorresursu vārdnīcas.⁴³

J. Baldunčika pētījumā par vārdnīcu izstrādi Latvijā 1991.-2010. Gadam savukārt atsevišķi izdalītas nozīmīgākās vienvalodas vārdnīcu veidi- skaidrojošās, svešvārdu, etimoloģijas un slenga vārdnīcas. Autors uzsver, ka „latviešu leksikogrāfijā gan visā tās vēsturē, gan arī pēdējos 20 gados pats aktīvākais ir bijis divvalodu tulkojošo vārdnīcu segments, tomēr mūsdienās liela nozīme ir arī vienvalodas skaidrojošajām un svešvārdu vārdnīcām.” Etimoloģijas un slenga vārdnīcas ir jomas, kuras leksikogrāfi apguvuši salīdzinoši nesen.

⁴¹ Balode, Ineta. Vācu-latviešu un latviešu-vācu leksikogrāfija (1991-2010). *Vārdnīcu izstrāde Latvijā 1991.-2010. Pētījums J.Baldunčika vad.* Atb. red. A. Lauzis. Rīga: LVA, 2012, 20.lpp.

⁴² Turpat

⁴³ Veisbergs, Andrejs, Jansone Ilga. Vārdnīcas. *Latviešu valoda.* Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 2013. 443.lpp.

Pirmās terminu vārdnīcas radītas jau 19.gs. otrajā pusē, bet lielākā attīstība nozaru terminoloģijā notikusi 20.gs. sākumā. Pēdējos 10 gados izdotās terminu vārdnīcas lielākoties veidotas kā latviešu-angļu vai daudzvalodu terminu vārdnīcas ar termina tulkojumu un reizēm arī skaidrojumu.⁴⁴

Vācu-latviešu orientēšanās sporta terminoloģijas vārdnīca pilda visas iepriekš nosauktās funkcijas:

- Tā palīdz latviešu orientieristiem saprast Vācijā, Austrijā vai Šveicē notiekošajās sacensībās, laikrakstos vai medijos lietoto orientēšanās leksiku **(receptīvā funkcija)**
- Ar tās palīdzību latviešu orientieristi var pārbaudīt vai paplašināt savas zināšanas par orientēšanās sportu Vācijā, Austrijā vai Šveicē **(informatīvā funkcija)**
- Tā atspoguļo orientēšanās sabiedrības zināšanas par šo sporta veidu, plašākā nozīmē, pasauli **(garīgās kultūras funkcija)**
- Tā palīdz savā starpā komunicēt vācu un latviešu sportistiem vai citām orientēšanās sportā iesaistītajām personām, piemēram, sacensību organizatoriem, treneriem, orientēšanās klubu, vadītāju, federāciju pārstāvjiem utt. **(komunikatīvā funkcija)**
- Tā reģistrē orientēšanās sportā lietotu vārdu nozīmi, formu, lietojuma īpatnības un var kalpot kā paraugs orientēšanās (vai citu nozaru) leksikas attīstībai un pilnveidošanai nākotnē **(normatīvā funkcija)**.

Vārdnīcas tipu visprecīzāk raksturo A.Veisberga iedalījums. Vācu-latviešu orientēšanās sporta terminoloģijas vārdnīca apvieno skaidrojošo divvalodu un terminu vārdnīcu segmentus. Savukārt J. Baldunčika sniegtais vārdnīcu iedalījums raksturo vienvalodu vārdnīcas, tāpēc šai vārdnīcu kategorijai nav atbilstošs.

⁴⁴ Veisbergs, Andrejs, Jansone Ilga. Vārdnīcas. *Latviešu valoda*. A.Veisberga red. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 2013, 445.lpp.

3.2. Divvalodu vārdnīca

Kā skaidrots iepriekšējā nodaļā, kopumā var izdalīt ap 15 dažādu vārdnīcu tipus, taču, tā kā bakalaura darba ietvaros autore izvēlējusies pētīt tieši divvalodu skaidrojošās vārdnīcas izveides principus, turpmāk tuvāk tiks aplūkots tieši šis vārdnīcu tips.

Pēdējos gados arvien lielāka uzmanība divvalodu vārdnīcu izveidē tiek pievērsta diviem nozīmīgiem aspektiem- vārdnīcu funkcijai un vārdnīcu mērķauditorijai. Tas atspoguļojas gan teorētiskajos pētījumos, gan vārdnīcu praksē. Ņemot vērā mūsdienu tirgus nosacījumus, tiek meklētas jaunas iespējas, kā izveidot tādas divvalodu vārdnīcas, kuras, no vienas puses, būtu funkcionāli paplašinātas (tā, lai noderētu ne vien receptīviem mērķiem, bet arī aktīvai svešvalodas teksta producēšanai) un, no otras puses, vairāk vai mazāk atbilstu abu iesaistīto valodu lietotāju interesēm. Ideālā gadījumā tā būtu, piemēram, tāda vācu-latviešu vārdnīca, kuru noteiktiem mērķiem vienlīdz labi var izmantot gan vācieši, gan latvieši vai šo valodu lietotāji.⁴⁵

Galvenie vispārējie principi un ieteikumi, kas būtu jāņem vērā, veidojot divvalodu vārdnīcas pēc I.Balodes, domām ir šādi:

1. Divvalodu vārdnīcās saduras ne tikai divas valodas, bet arī divas **kultūras**. Arvien biežāk vārdnīcās atrodamas arī uzziņas par specifiskiem kultūras jautājumiem, ko var vērtēt ļoti pozitīvi.

2. Veidojot divvalodu vārdnīcas, svarīgi ņemt vērā **lietotāja intereses**, mērķus un iespējas. Galvenā vērība jāpievērš vārdnīcas saturam, tajā jāatspoguļo vārdnīcas mērķauditorjai interesējošas tēmas, informācijas izklāstu arī stilistiski piemērojot šīm vajadzībām, piemēram, izmantojot sarunvalodas vārdus, jokus utt.

3. Divvalodu vārdnīcās neatkarīgi no tā, kura valoda veido šķirkļavārdu sarakstu, jāievēro valodu paritātes princips, proti, pēc iespējas pilnīgāk (ar visām raksturīgajām formām un nozīmēm) jāatspoguļo **abu valodu vienību sasaiste**.

Kā norāda Pāvils Petkovs: „realitātē divvalodu vārdnīcas ļoti bieži ir orientētas vienā virzienā: kādai valodai A, kas vārdnīcā pārstāv makrostruktūru, par ekvivalentiem tiek piesaistīti citas valodas B vārdi un vārdkopas, kas savukārt veido mikrostruktūru.

⁴⁵ Balode, Ineta. Vācu-latviešu un latviešu-vācu leksikogrāfija...,22.lpp.

Tādējādi valoda B (mērķvaloda) tiek atspoguļota nepilnīgi, jo tiek pakārtota valodas A (avotvalodas) prasībām. Galvenais iemesls šādi praksei ir vienvalodas vārdnīcu pārveidošana par divvalodu vārdnīcām, jo ekvivalenti būtībā aizstāj nozīmes definīcijas, kas atrodamas vienvalodas skaidrojošajās vārdnīcās. Līdz ar to divvalodu vārdnīcās A–B šķirkļavārdi nepārstāv daudzas leksiskās nozīmes, ko ar vienu vārdu izteic valodā B, jo īpaši tās, ko valodā A izteic ar vārdkopu.”⁴⁶

Būtiski atcerēties to, ka attiecībā uz divvalodu terminu vārdnīcas izveidi parasti runā par terminu ekvivalentiem, nevis terminu tulkojumiem, ar to uzsverot, ka terminoloģijas darba pamatuzdevums ir nodrošināt dažādās valodās izteikto terminu savstarpēju jēdzienisku atbilstību, neizvirzot par mērķi obligāti panākt arī leksisku vienādību.⁴⁷

Vācu-latviešu orientēšanās sporta terminu vārdnīcas izveidē atspoguļojas visi trīs I.Balodes nosauktie principi. Pirmkārt, vārdnīcā ir uzziņas par Šveices kultūrspecifiskiem terminiem, piemēri Šveices dialektā (no to atveides latviešu valodā autore gan attiekusies). Otrkārt, ņemtas vērā lietotāja intereses, saturs ir atbilstošs orientēšanās sporta pārstāvju vai interesentu zināšanu lokam. Treškārt, ievērots valodu paritātes princips (pēc iespējas pilnīgāk atspoguļota vācu-latviešu valodu sasaiste). Gadījumos, kad tas iespējams, sniegts terminu ekvivalents, bet gadījumos, kad mērķvalodā ekvivalenta nav, sniegts tā skaidrojums attiecīgās nozares kontekstā. Autores veidotā vārdnīca šobrīd pilnīgi pakārtota avotvalodas prasībām, respektīvi, makrostrukturāi avotvalodā, tādēļ tā nepretendē uz pilnīgu orientēšanās sporta terminu latviešu valodā uzskaitījumu.

⁴⁶ Balode, Ineta. Vācu-latviešu un latviešu-vācu leksikogrāfija..., 22.lpp.

⁴⁷ *Terminoloģija*. Pieejams: <http://www.vvc.gov.lv/advantagecms/LV/terminologija/index.html>, [Skatīts 2014, 10. aprīlī]

3.3. Šveices orientēšanās sporta terminoloģijas vārdnīcas analīze

Strukturāli vārdnīcas tiek analizētas trīs līmeņos:

- 1) komponenti, kas atrodas ārpus vārdnīcas pamatdaļas – **megastruktūras līmenis**
- 2) šķirkļavārdu atlasas kritēriji un avoti - **makrostruktūras līmenis**
- 3) elementu izkārtojums vārdnīcas šķirklī (šķirkļa uzbūve, fonētiskā transkripcija, avotvalodas vārdu ekvivalenti mērķvalodā un ilustratīvie piemēri)- **mikrostruktūras līmenis** ⁴⁸

Vārdnīcas megastruktūra:

Autores analizētā vācu-vācu skaidrojošā orientēšanās sporta terminu vārdnīca atrodama Šveices orientēšanās mājaslapas sadaļā „Kas ir orientēšanās sports?” („*Was ist OL?*”). Vārdnīcas megastruktūrā minēts, ka vārdnīcā skaidroti gan tikai Šveicē gan citur orientēšanas sportā lietoti termini. Atsevišķos gadījumos vārdnīcā iekļauti termini, kurus lieto arī citās nozarēs, ne tikai orientēšanās sportā. Tāpat norādīts, ka vārdnīca nepretendē uz pilnīgu orientēšanās sporta terminu vācu valodā uzskaitījumu, tāpēc ir papildināma ar citiem attiecīgās nozares terminiem un to skaidrojumu (skatīt pielikumu nr.1.). Minēts arī, ka aiz atsevišķiem lietvārdiem norādīts tikai to ierastais lietojums vīriešu dzimtē, piemēram, „*Bahnleger m.* – distanču plānotājs”, kaut arī termina lietojums reāli iespējams arī sievietes dzimtē- „*die Bahnlegerin f.*- distanču plānotāja”.

Vārdnīcas makrostruktūra:

Teksta avots: Šveices Orientēšanās federācija, Orientēšanās sporta vārdnīca (*Schweizer O-Lexikon*)⁴⁹ Šī vārdnīca izmantota par pamatu arī Vīnes Orientēšanās terminu vārdnīcai (*Wiener OL Wissen*)⁵⁰

⁴⁸ Karpinska, L. Angļu-latviešu vārdnīcas: strukturālās iezīmes. *Vārdnīcu izstrāde Latvijā 1991.-2010. Pētījums J.Baldunčika vad.* Atb. red. A. Lauzis. Rīga: LVA, 2012, 68.lpp.

Šķirkļa vārdu atlasē kritērijs- to lietojums orientēšanās sporta leksikā, respektīvi, vārdnīcā iekļauti termini jeb, atsaucoties uz V.Skuiņas terminoloģijas teoriju, „speciālas nozīmes vārdi, kas laika gaitā, konkretizējoties to saitei ar noteiktu nozari, kļuvuši par attiecīgās nozares piederumu jeb terminiem.”, ar attiecīgo nozari šajā gadījumā saprotot orientēšanās sportu.

Vārdnīcā iekļauti:

- tikai Šveicē izmantoti termini (piem.: *Bermuda-Dreieck n.* - Vieta kartē, kurā skrējējs vienmēr neizskaidrojamu iemeslu dēļ pieļauj lielas kļūdas. Šāds termins tiek lietots tikai Šveicē.)
- starptautiski lietoti orientēšanās sporta termini un īpašvārdi (piem.: *Emit n* – emits, *IOF f- International Orienteering federation* u.c.)
- citu specifisku nozaru termini (piem.: *Band n* – saites; anatomijā, *Säure f. Physiologischer-* pienskābe (šeit fizioloģ.), lietots arī ķīmijā ar plašāku nozīmi.

Vārdnīcas mikrostruktūra:

Šķirkli veido teksta vienība vācu valodā (lietvārds, īpašības vārds, darbības vārds vai frazeoloģisms), izceltā rakstā. Aiz lietvārdiem norādīta to dzimte, aiz īpašības vārdiem *adj.*, aiz darbības vārdiem *v/i* vai *v/i/t** tad seko termina skaidrojums avotvalodā, ja nepieciešams, norādīts tā sinonīms, dubultā nozīme, vai sniegts piemērs.

Piemēri:

- (*siehe, auch* – skatīt, arī)
Blindflug m. *siehe Kompassblindflug*
Attack point m. (*auch Angriffspunkt*)

⁴⁹ *Schweizer OL-Lexikon*. Pieejams: http://www.swiss-orienteeing.ch/index.php?option=com_content&task=view&id=26&Itemid=94 [skatīts 2014, 10.apr.]

⁵⁰ *Wiener OL-Wissen*. Pieejams: http://www.nfwien-ol.at/index.php?option=com_content&view=article&id=115:wiener-ol-wissen&catid=3&Itemid=109 [skatīts 2014, 10.apr.]

- **Band n** – I Ca. 10 cm breite Plastikfolie zur Markierung von Pflichtstrecken, Zieleinlauf usw., II Teil des menschlichen Bewegungsapparates, verbindet zum Beispiel Knochen.
- **diffus adj.** ohne klare Umrisse, nicht auf den ersten Blick sichtbar. „Diese flachen Geländeformen hier sind richtig kartiert, aber halt diffus.“
- **surfen v/i.** in einer Phase der Groborientierung ohne Leitlinien über beispielsweise wellen- oder streifenförmige Geländeformationen laufen.

Vārdnīcā skaidroti 130 orientēšanās sporta termini. Šķirkļi kārtoti alfabētiskā secībā.

*v/i- Verb/intransitiv

*v/i/t – Verb/intransitiv/transitiv

4.EKVIVALENCES JĒDZIENS

Kā minēts darba gaitā, veidojot vācu-latviešu orientēšanās sporta terminoloģijas vārdnīcu, autore izmantos deskriptīvo metodi - nevis izstrādās jaunus terminus, bet gan sniegs mērķvalodā jau esošos ekvivalentus. Tāpēc, veidojot vārdnīcu, ekvivalence ir viens no svarīgākajiem aplūkojamajiem jēdzieniem, jo tā definēšana ietver būtiskas nianšes, kas nozīmīgas vārdnīcas izveides procesā.

Jēdzienus „ekvivalence” un „ekvivalents”, aprakstot tulkošanas procesu, definējuši daudzi autori, taču definīcijas ir atšķirīgas. Pēc šveiciešu valodnieka Vernera Kollera (*Werner Koller*) domām, definējot ekvivalences jēdzienu, jāņem vērā trīs būtiski aspekti:

1. Ekvivalence būtībā nozīmē to, ka starp mērķvalodas un pamattekstu pastāv **tulkošanas saikne**, tāpēc tā vietā, lai lietotu tikai jēdzenu „ekvivalence” drīzāk būtu jārunā par ekvivalences saikni.
2. Lai lietotu ekvivalences jēdzienu ir jāpārzin **tēmas loks**, uz kuru attiecas tulkošanas process. Ekvivalentiem mērķvalodā tematiski, saturiski un stilistiski jāatbilst pamatteksam. Turklāt, jāņem vērā teksta lasītāju loka zināšanas par tēmu.
3. Mērķvalodas ekvivalenti ir dažādu veidu un apjoma teksta vienības (vārdi vai vārdkopas), kurām attiecīgās tēmas ietvaros ir **saistība** ar pamatteksta jēdzieniem.⁵¹

Akadēmiskā terminu datubāzē atrodama šāda ekvivalences definīcija: „**Ekvivalence** ir divu vai vairāku vienumu satura, formas, kvalitātes, apjoma, funkcijas u. tml. raksturlielumu savstarpēja līdzvērtība (vienādība), piemēram, **tulkojuma atbilstība oriģinālam, termina atbilstība jēdzienam un šī paša jēdziena apzīmējumam citā valodā. terminu atbilstība; saturiskā atbilstība; formālā atbilstība; stilistiskā atbilstība.**”⁵² Jāatzīmē, ka neviens no nosauktajiem kritērijiem nav leksiskā atbilstība, kas liecina par to, ka tulkošanas procesā nozīme ir vārda (jeb ekvivalenta) saturiskajai un stilistiskajai atbilstībai, nevis tiešajam leksiskajam tulkojumam. Piemēram, vācu valodā

⁵¹ Koller, Werner. *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Wiebelsheim: Quelle und Meyer, 2001.

⁵² *Ekvivalence*. Pieejams: <http://termini.lza.lv/term.php?term=ekvivalence&list=ekvivalence&lang=LV> [Skatīts 2014, 10.aprīlī]

lietotais vārds „*Bahn*” orientēšanās sporta leksikā nozīmē „distance”, tāpēc tas tulkojams kā „distance”, nevis „ceļš”, „dzelzceļš”, „vilciens” vai kādā citā no šī vārda nozīmēm, kas neizteiktu šī vārda saturisko nozīmi orientēšanās sporta kontekstā, bet gan tikai leksisko atbilstību, neizsakot jēdziena būtību.

Šis princips skaidri definēts arī Valsts valodas centra mājaslapā, kur uzsvērts, ka terminoloģijas darba pamatuzdevums ir nodrošināt dažādās valodās izteikto terminu **savstarpēju jēdzienisku atbilstību**, neizvirzot par mērķi obligāti panākt arī leksisku vienādību.⁵³

Arī Latvijas Zinātņu akadēmijas terminoloģijas komisijas darbā uzsvērts, ka tulkojumos terminu no citas valodas nevis tulko vai pārņem, bet izvēlas no jau esošajiem vai no jauna darina termina ekvivalentu, kas pēc iespējas precīzāk izsaka attiecīgo jēdzienu tulkojuma valodā. Vissvarīgākais arī tulkošanas procesā ir attiecīgā jēdziena precīza izteikšana tulkojuma valodā.⁵⁴

Deskriptīvā terminoloģijas forma, ko izmanto autore, ir vistiešākajā mērā orientēta uz tulkošanas procesu mērķvalodā. Vispirms ir svarīgi izvēlēties tulkojamā materiāla jomu vai sfēru. Būtiski, lai izvēlētais materiāls saturētu skaidri formulētas definīcijas. Tomēr tas nenozīmē, kas darba gaitā nevarētu rasties problēmas saistībā ar šo definīciju tulkošanu. Ne vienmēr mērķvalodā eksistē attiecīgā termina precīza definīcija, un arī ja eksistē, to struktūra mērķvalodā var atšķirties. Vācu leksikologs Rainers Arncs (*Reiner Arntz*) norāda, ka divi vārdi var tikt uzskatīti par ekvivalentiem tikai tad, kad tie ir vienādi visās pazīmēs, jeb kad pastāv konceptuāla vienādība. Tomēr ne vienmēr tulkojot, ir iespējams šis „ideālais variants”. Iespējamās situācijas, kad ir tikai viens ekvivalents, vairāk nekā viens ekvivalents, vai vairāki ekvivalenti abās valodās, tāpat iespējama situācija, kad terminam ekvivalenta mērķvalodā nav.⁵⁵

⁵³Valsts valodas centrs. *Terminoloģija*. Pieejams: <http://www.vvc.gov.lv/advantagecms/LV/terminologija/index.html> [Skatīts 2014, 10. apr.]

⁵⁴ Skujiņa, V. Ķirīte, M. *Termins vārdnīcā kā terminzinātnes attīstības un valodas bagātināšanas avots*. Pieejams: <http://termini.lza.lv/article.php?id=15> [Skatīts: 2014, 1. maijā]

⁵⁵ Arntz, Reiner. *Terminological Equivalence and Translation*. Sonneveld B, Helmi. Loening, Kurt. *Terminology: applications in interdisciplinary communication*. Amsterdam/Philadelfia: John Benjamins Publishing Company, 1993., S.54

Aplūkojot ekvivalences definīciju un lietojumu praksē, var secināt, ka situācijas var būt ļoti atšķirīgas. Ideālajā gadījumā tulkojamajam vārdam ir viens ekvivalents mērķvalodā, kas ļoti atvieglo tulkošanas procesu, taču bieži sastopamas situācijas, kad ekvivalence nav simtprocentīga un jāsniedz termina skaidrojums vai jāievieš jauns termins. Ar šādām situācijām autore sastapās arī veidojot vācu-latviešu orientēšanās sporta terminu vārdnīcu. Jāpiemin, ka tulkotājas jeb vārdnīcas veidotājas kompetenci nodrošina „tēmas loka” pārzināšana, jo autore jau vairāk nekā 10 gadus darbojas attiecīgajā nozarē, proti, orientēšanās sportā, kā arī, izstrādājot divus kursa darbus, ir iepazinusies ar orientēšanās sporta literatūru un attiecīgo terminoloģiju latviešu valodā.

5. VĀCU-LATVIEŠU ORIENTĒŠANĀS TERMINU VĀRDNĪCAS ANALĪZE

5.1. Vispārīgs raksturojums

Vācu- latviešu orientēšanās sporta terminoloģijas vārdnīca veidota, par pamatu ņemot Šveices vācu-vācu orientēšanās terminu vārdnīcu. Tā netiek papildināta ar orientēšanās sporta terminiem, kas izplatīti latviešu valodā, bet konkrētajā avotā nav atspoguļoti (piem.: treneris, distanču analīze, karšu lasīšana u.c.), tādējādi vārdnīca nepretendē uz to, ka pilnīgi tiktu atspoguļota orientēšanās sporta terminoloģija latviešu valodā. Vārdnīca tiek pakārtota avotvalodas prasībām, no vācu valodas jeb avotvalodas (valodas A) latviešu valodā jeb mērķvalodā (valodā B) skaidroti 106 orientēšanās sporta termini. Tajā iekļauti gan tikai Šveicē izmantoti, gan starptautiski lietoti orientēšanās sporta termini. Vārdnīcas šķirkļi kārtoti alfabētiskā secībā. Avotvalodas teksta avots, kā jau minēts, ir Šveices Orientēšanās sporta leksikons (*Schweizer O-Lexikon*)⁵⁶ savukārt šķirkļavārdi atlasīti pēc vārdnīcas veidotājas kompetences nozarē jeb „tēmas loka” pārzināšanas. Rezultātā skaidroti nozīmīgākie un biežāk lietotie termini, atsakoties no atkārtotiem sinonīmiem, īpaši specifiskiem, novecojušiem vai pārāk reti lietojamiem terminiem, piemēram:

- **Bingoposten** *m.* *Posten, der nur mit Glück auf Anhieb gefunden werden kann. Unfair, dem Läufer verhasst. Beispielsweise einzelner kleiner Stein in einer sonst detailfreien, mit Gebüsch bewachsenen Ebene (Scheibenwischermethode, überlaufen).* - Šim terminam vārdnīcā tiek skaidroti abi iekavās norādītie sinonīmi, tāpēc no tā iekļaušanas vārdnīcā autore atteikusies.
- **Blindflug** *m.* *siehe Kompassblindflug.* – No šī termina autore atteikusies, jo tā nozīme ir pārāk specifiska un apzīmē īpašu treniņu metodi, kas nav viena no populārākajām, tāpēc šis termins netiek izmantots bieži.

⁵⁶ Swiss Orienteering. *Schweizer OL-Lexikon*. Pieejams: http://www.swiss-orienteering.ch/index.php?option=com_content&task=view&id=26&Itemid=94 [skatīts 2014, 23.apr.]

- *Dornenfeld n. mit Brombeerranken überwachsene Waldpartie. Im Schweizer Mittelland zunehmend häufig, vermutlich als Folge wachsender Stickstoffkonzentration in der Luft und neuer Bewirtschaftungsmethoden. Verhasst.* – Šis savukārt ir ģeogrāfiski specifisks termins. Šāda tipa termini vārdnīcā jau tiek skaidroti daudz, turklāt autores mērķis nav veidot ģeogrāfisku terminu vārdnīcu.
- *OLMU Merkspruch für die vier Leistungssport-Komponenten Orientieren, Laufen, Mentales und Umfeld* – Šis termins savukārt ir novecojis un praktiski netiek lietots.
- u.c.

Šķirkļa uzbūvi veido teksta vienība avotvalodā- vācu valodā (lietvārds, īpašības vārds, darbības vārds vai frazeoloģisms), izceltā rakstā. Aiz lietvārdiem norādīta to dzimte, tad sniegts to skaidrojums vāciski, dažos gadījumos pievienots piemērs. Aiz domu zīmes seko latviskais ekvivalents (gadījumos, ja tāds ir), ja ekvivalenta latviešu valodā nav, tad piedāvāts termina skaidrojums, ja nepieciešams, norādīts tā lietojums sarunvalodā (sar.v.), sinonīms (skat.arī.), saīsinājums (saīsin.) vai sniegts piemērs. Gadījumos, kad tas nepieciešams kultūrspecifiskā aspekta dēļ (ja tā ietekmē mainās termina nozīmi), skaidrojums papildināts ar informāciju par Latviju.

Piemērs:

Wettkampfordnung f. Regelwerk über OL im schweizerischen OL-Verband. (OL wird in der Schweiz auch ausserhalb des OL-Verbandes betrieben, beispielsweise von Jugendorganisationen, Alpenclub, Naturfreunden, Armee, Schulen.) - Šveices orientēšanās biedrības izstrādāts **nolikums** par orientēšanās sacensību organizēšanu. Šveicē orientēšanās sporta sacensības organizē ne tikai biedrības, bet, piemēram, arī jaunatnes organizācijas, Alpu klubi, aktīvās atpūtas piekritēji, armija, skolas. Latvijā sacensību nolikumu izstrādā Latvijas Orientēšanās federācija vai organizatoru klubs.

Vārdnīcas izveides procesā bija jāņem vērā kultūrspecifiskais aspekts, jo vārdnīcā iekļauti daudz Šveicei tipisku ģeogrāfisku terminu, īpašvārdu, kā arī frāzes Šveices dialektā, piemēram, "*S'Füfzäni han i überlouffe*". (no dialekta atveides latviešu valodā autore atteikusies).

Sniedzot terminu ekvivalentus un turojot to skaidrojumus radās grūtības, kuras sagādāja vairāki iemesli- mērķvalodā neeksistējošie ekvivalenti, gadījumi, kad neeksistē atbilstoši leksiski, sintaktiski elementi.

Turpmākajās apakšnodalās sniegta vārdnīcas izveides procesa analīze ar piemēriem un problēmu raksturojumu, kas iedalīts šķirkļavārdu ekvivalentu atveides problemātikā un terminu skaidrojumu tulkošanas problemātikā.

5.2. Šķirkļavārdu ekvivalentu atveides problemātika

Šķirkļavārdu ekvivalentu atveides problemātikas analīzi autore veic pēc šveiciešu valodnieka R.Arncas iedalījuma četrās grupās-

1. Situācijas, kad terminam ir tikai viens ekvivalents
2. Situācijas, kas terminam ir vairāk nekā viens ekvivalents
3. Situācijas, kad terminam ir vairāki ekvivalenti abās valodās
4. Situācijas, kad terminam nav ekvivalenta mērķvalodā ⁵⁷

1. Situācijas, kad terminam latviešu valodā ir tikai viens ekvivalents:

Šis princips raksturo lielāko daļu vārdnīcā esošos terminus. Tie ir termini, kuriem latviešu valodā ir viens konkrēts termina ekvivalents, kas izsaka termina nozīmi:

- ablaufen v./t. - izskriet
- Attack point m. (auch Angriffspunkt)- piesaistes punkts
- auslesenv/t./i. - nolasīt
- Bahn f. - distance
- Bahndaten f. – informācija par distanci
- Bahnleger m. - distanču plānotājs
- CISM – Starptautiskā Militārā Sporta padome

⁵⁷ Arntz, Reiner. *Terminology: applications in interdisciplinary communication*. S.54

- Daumenkompass m. – īkšķa kompass
- Dreierdickicht n. – „tumši zaļais” (sar.v.)
- Dress, OL-Dress n.– neilons
- einnorden v/t. Karte e. - sagriezt/ sagriezt karti
- Emit.- emits
- Faden m. – garais etaps
- Flagge f. – kontrolpunta lukturis
- Fünftägeler m. – orientēšanās piecdienas
- Gelb n. –, dzeltenais” (sar.v.)
- Geländetyp m. - apvidus tips
- Grafik f. - grafiks
- halboffen adj., halboffen(es) n. Gebiet – atklāts/atklāta teritorija
- IOF f. – Starptautiskā orientēšanās federācija
- Jagdstart m. - iedzīšana
- Kahlschlag m. - izcirtums
- Kategorie f. - grupa
- Kompass m. – kompass
- Kontrollkarte f. - kontrolkartīņa
- Kulturgrenze f. – robeža
- Kurvenbild n. – augstumlīknes
- Langdistanz f. - garā distance.
- Laserausdruck m. - lāzerizdruka
- Lauch m.. – krūmājs laufen v/t./i. - skriet
- Leitlinie f. - vadlīnija
- Mitteldistanzf. - vidējā distance
- Musterlauf m. - modelis
- Nacht-OL m. - nakts orientēšanās
- offen adj. - klajš
- oliv adj. – olīvzaļš
- Parallelfehler m. - paralēlā situācija
- Park-OL m.- parku-orietntēšanās
- Parkwald m. – parkveida mežs

- Pflichtstrecke f. – finiša koridors
- Plattenkompass m. - plāksnītes kompass
- Posten m. – kontrolpunkts
- Postenbeschreibung f. – leģenda
- Postenkennziffer f.- kontrolpunkta numurs (saīsin. KP.nr.)
- Postenkreis m. - kontrolpunkta aplis
- Postenneetz m. - kontrolpuntu tīkls
- Postenquittierungssystem n. - elektroniskā atzīmēšanās sistēma
- Postenraum m. - kontrolpunkta rajons
- Routenwahl n. - varianta izvēle
- Säure f. – pienskābe
- schneiden v/i. - nogriezt (sar.val.)
- Schnur-OL- marķētā distance
- Senior m. - seniors
- Senke f.– ieplaka
- setzen v./t./i. Posten setzen - izlikt/ izlikt kontrolpunktus
- Ski-OL m. - ziemas orientēšanās
- Sportident m- idents
- Sprint m. - sprints
- Staffel f. - stafete
- stempeln v/t./i. - atzīmēties kontrolkartiņā
- Strich m. – līnija
- Testlauf m. - kontrolosacensības
- Trail-O m- Taku-O
- trämlen v/i. - sekot
- überlaufen v/t. - pārķert etapu (sar.v.)
- V-Loch n. – mākslīgā bedre
- vorauslesen v/t./i. –plānot
- Vormarkierung f.. - punktu marķēšana
- Weisungen f. - tehniskā informācija
- Wettkampfordnung f. - nolikums
- Zecke f. - ērce

- Zielstrich m. – finiša līnija

Šajos piemēros uzskatāmi parādās tas, ka starp vispārlietojamu vārdu un terminu pastāv būtiskas atšķirības. Piemēram, vārdam „neilons” vācu valodā būs cits ekvivalents nekā terminam „neilons” orientēšanās sportā. Vācu valodā „*nylon*” nozīmē „neilons” (kā auduma veids), bet orientēšanās sporta vārdnīcā tam ir termins „*Dress, OL-Dress*” kas apzīmē jēdzienu „neilons” ar nozīmi – orientēšanās sporta apģērbs no neilona auduma.

Tāpat arī, piemēram, vārdiem „*Bahn*” un „*Strich*” vācu valodā ārpus orientēšanās sporta konteksta būs citi ekvivalenti. „*die Bahn*” vispārlietojamā leksikā atbilst vārdiem - „dzelzceļš”, „ceļš”, „gabals” u.c. latviešu valodā. Speciālā nozarē (orientēšanās sporta leksikā) šis vārds (termins) atbilst terminam „distance” latviešu valodā.

Tas pats princips atspoguļojas arī vārda „*Strich*” lietojumā. Latviešu valodā ekvivalents šim vārdam būtu „svītra, līnija”, „strēmele, josla” u.c., bet orientēšanās sporta leksikā tas kļūst par terminu ar ekvivalentu latviešu valodā „līnija” (taisna līnija, kas savieno divus kontrolpunktus).

Piemēram, darbības vārdam „*überlaufen*” latviešu valodā ekvivalenti ir „apstāt, nedot miera”, „pārņemt, sagrābt”, taču vācu valodā orientēšanās sportā „*überlaufen*” atbilst termina skaidrojuma - aizskriet garām nākamajam kontrolpunktam jeb sarunvalodā „pārķert etapu”.

Tāpat vārdam „*die Flagge*” vispārlietojamā latviešu valodā ekvivalents ir „karogs”, taču orientēšanās sporta leksikā šis vārds atbilst terminam „kontrolpunta lukturis”.

2. Situācijas, kad terminam latviešu valodā ir vairāk nekā viens ekvivalents:

- **Sperrgebiet n. I. Areal im Laufgebiet**, das die Wettkampfteilnehmer nicht betreten dürfen. Oberbegriff für IOF-Bezeichnungen "verbotenes Gebiet" (z.B. Wildruhezone, landwirtschaftliche Kulturen) und "gefährliches Gebiet" (z.B. Zone tiefer Felsspalten, Schiessplatz). **II. Gebiet**, in dem die Teilnehmer eines bevorstehenden Wettkampfes **nicht** trainieren dürfen, zwecks Vermeidung von krassem Heimvorteil. - **I. Aizliegtā teritorija** (IOF lietots termins). Teritorija, kurā dalībnieki sacensību laikā nedrīkst atrasties vai kuru nedrīkst šķērsot (piemēram, aizsargājami dabas parki, lauksaimniecībā izmantoti zemes gabali u.c.). Arī dzīvībai bīstamas zonas, piemēram, šaušanas poligoni vai nepārvarami purvi ir aizliegtās teritorijas. **II. Aizliegtais apvidus**. Apvidus, kurā sacensību dalībniekiem

aizliegts trenēties pirms tajā gaidāmajām sacensībām, jo tā var tikt izmantota kā priekšrocība attiecībā pret citiem sportistiem.

- **Überlauf m. I. Verbindungsstrecke zwischen zwei Laufgebieten.** Meist Pflichtstrecke. **II. In der Nähe des Ziels vorbeiführende Pflichtstrecke,** auf der die Zuschauer die Wettkämpfer sehen können. Auch Zuschauerstrecke genannt. – **I.Etaps.** Obligāti veicamais posms no viena kontrolpunkta līdz otram. **II. Skatītāju etaps.** Marķēts posms distances beigu daļā, kura laikā skatītāji var vērot skrējējus.

Šajos piemēros uzskatāmi atspoguļojas princips, kad vācu valodā (valodā A) sniegtajam terminam ir divi niansētākas nozīmes ekvivalenti latviešu valodā (valodā B). Piemēram, vārda (termina) „*das Sperrgebiet*” viens ekvivalents ir „aizliegtā teritorija”, bet otrs „aizliegtais apvidus”, savukārt „*der Überlauf*” latviešu valodā apzīmē gan jebkuru obligāti veicamo „etapu” starp diviem punktiem, gan „skatītāju etaps”, kas ir tikai viens konkrēts distances etaps, kurā skatītāji var vērot procesu.

3. **Situācijas, kad terminam ir vairāki ekvivalenti abās valodās:**

- Badge, Si-Karte, Si-Badge – Idents, Si-karte, Si-atzīmēšanās ierīce

Kā redzams šajā piemērā, terminam „Badge” ir vēl divi ekvivalenti vācu valodā, bet tā ekvivalentam „idents” ir vēl divi ekvivalenti latviešu valodā. Mērķvalodā (valodā A) sniegtie ekvivalenti ir līdzvērtīgi avotvalodā (valodā B) sniegtajam terminam satura, formas, kvalitātes, funkcijas ziņā, ko pieprasa ekvivalenta definīcija, tādējādi nodrošinot pilnīgu tulkojuma atbilstību oriģinālam.

„**Ekvivalence** ir divu vai vairāku vienumu satura, formas, kvalitātes, apjoma, funkcijas u. tml. raksturlielumu savstarpēja līdzvērtība (vienādība), piemēram, **tulkojuma atbilstība oriģinālam, termina atbilstība jēdzienam un šī paša jēdziena apzīmējumam citā valodā. terminu atbilstība; saturiskā atbilstība; formālā atbilstība; stilistiskā atbilstība.**”⁵⁸

⁵⁸Ekvivalence.Pieejams:<http://termini.lza.lv/term.php?term=ekvivalence&list=ekvivalence&lang=LV> [skatīts 2014, 15.apr.]

4. Situācijas, kad termina ekvivalenta latviešu valodā nav:

Šajos gadījumos, kad terminam vācu valodā nav ekvivalenta latviešu valodā, tiek tulkots tā skaidrojums, nepiedāvājot konkrētu terminu.

- **Bermuda-Dreieck n.** – Vieta kartē, kurā skrējējs vienmēr neizskaidrojamu iemeslu dēļ pieļauj lielas kļūdas.

Tā kā mērķvalodā (valodā B) orientēšanās sportā neeksistē termins „Bermuda trijstūris”, autore nepiedāvā šādu terminu kā ekvivalentu, bet gan sniedz termina nozīmes skaidrojumu.

- **Feinorientierung f.** – Orientēšanās tehnika, kad tuvojoties kontrolpunktam tiek samazināts skriešanas ātrums un pievērsta lielāka uzmanība kartes lasīšanai. Groborientierung f. – **Orientēšanās tehnika**, kad skrējējs orientējas tikai pēc lieliem dabas objektiem, ievērojot aptuveno skriešanas virzienu, bet nelasot kartes detaļas.

Šajā gadījumā terminam „*Feinorientierung*” mērķvalodā jeb latviešu valodā (valodā B) neeksistē atbilstošs ekvivalents, tāpēc arī šajā gadījumā tiek tulkots skaidrojums.

Tāds pats princips saglabājas nākamajos piemēros:

- **Scheibenwischermethode f.** - Mēģinājums atrast kontrolpunktu mežā, neizmantojot karti.
- **Schnitz m.** – Kļūda, kas rodas neuzmanīgi lasot karti. Pieļaut kļūdu. Latvijā sar.val. „Iet kļūdā”.
- **surfen v/i** - Orientēties bez īpašām vadlīnijām, orientēties pavirši, pēc lielajām reljefa formām.
- **Verlängern n.** - Orientēšanās tehnika, kad orientierists izmanto lielu dabas objektu, pie kā „pieturēties”, lai ar tā palīdzību vieglāk atrastu nākamo kontrolpunktu.

- **Versetzer m.** – Punkts distancē perpendikulāri no iepriekšējā un nākamā, lai izvairītos no „v-veida” stūriem distances plānojumā.

Šajos gadījumos, kad avotvalodā (valodā A) esošajiem terminiem nav ekvivalentu mērķvalodā (valodā B), galvenais princips, kas jā saglabā, ir skaidrojuma avotvalodas (valodas A) saturiskā atbilstība attiecīgās nozares terminoloģijas ietvaros mērķvalodā (valodā B), ko uzver arī I.Balode: „Divvalodu vārdnīcās neatkarīgi no tā, kura valoda veido šķirkļavārdu sarakstu, jāievēro valodu paritātes princips, proti, pēc iespējas pilnīgāk (ar visām raksturīgajām formām un nozīmēm) jāatspoguļo **abu valodu vienību sasaiste.**”

Interesanti, ka vārdnīcas veidošanas gaitā, radās vēl citas terminu grupēšanas iespējas. Tos iespējams grupēt ne tikai pēc ekvivalentu skaita, bet arī pašu termina veida. Pēc šī principa autore izdalīja 6 grupas:

- Viens vārds - divi termini
- Kultūrspecifiski termini
- Anglicismi un starptautiski lietoti termini
- Frazeoloģismi
- Ģeogrāfiski termini
- Viltusdraugi

1. Viens vārds- divi termini:

Kā jau minēts (skat. 3.3. apakšnodaļu), avotvārdnīcā iekļauti ne tikai orientēšanās sporta, bet arī citu nozaru termini. Par īpaši uzskatāmu piemēru uzskatāms vārds (termins) „*das Band*”:

- **Band n. I.** Ca. 10 cm breite **Plastikfolie** zur Markierung von Pflichtstrecken, Zieleinlauf usw. Piem.: „Ich habe zuerst die Bänder der Pflichtstrecke gesehen, dann wusste ich, wo der Posten sein muss.” **II. Teil des menschlichen Bewegungsapparates.** Verbindet zum Beispiel, Knochen. Verletzungen der Bänder im oberen Sprunggelenk sind im (Fuss-)OL nicht ganz selten. – **I. Markējums.** Apmēram 10 cm plata lenta, kas norobežo obligāti veicamos distances posmus, piemēram, etapu no pēdējā kontrolpunkta uz finišu. Piem.: „Kad

ieraudzīju finiša markējumu, es jau zināju, kur būs pēdējais kontrolpunkts.” **II. Saites** (anatom.) Orientēšanās sportā saišu plīsumi un sastiepumi ir bieža parādība.

Šajā piemērā uzskatāmi atspoguļojas tas, cik liela nozīme terminu ekvivalentu darināšanā ir to saturiskajai atbilstībai. Ja termins „*Band*” tiktu skaidrots atbilstoši kādai citai tā nozīmei avotvalodā (valodā A) (apmale, mežģīnes, orķestris u.c.), respektīvi, ievērojot tikai leksisko atbilstību, zustu tā saturiskā jēga orientēšanās sporta kontekstā. Turklāt „*Band*” ir arī termins anatomijā, tāpēc, skaidrojot terminu ekvivalentus mērķvalodā (valodā B), vienmēr jāņem vērā attiecīgās tēmas loks.

2. Kultūrspecifiski termini:

- **sCOOL** Mehrjährige Aktion zur Förderung von Schüler-OL auf Schulhausarealen. Seit 2003 auch Laufkategorie für Kinder bis 14 Jahre. – Ilggadējs skolu projekts Šveicē ar mērķi veicināt orientēšanās sporta aktualitāti skolās. Kopš 2003. gada arī vecuma grupa bērniem līdz 14.g.v.

Termina kultūrspecifika izpaužas tajā, ka konkrēti šāds projekts tiek īstenots tikai vienas kultūras ietvaros, respektīvi, tikai Šveicē (skat.1.2.nodaļu).

- **Senior m. - Seniori.** Šveicē - orientieristi, kuri ir 35.g.v un vecāki. Latvijā- 50 g.v. un vecāki.

Šis piemērs parāda, cik svarīgi terminoloģijas vārdnīcā iekļaut terminu paskaidrojumus, jo daļēji mainās termina saturs, līdz ar to, lasītājs iegūst svarīgu informāciju par atšķirībām termina nozīmē Šveicē un Latvijā.

- **TOM f.** Schweizer Team-OL-Meisterschaft. Die drei Mitglieder eines Teams haben einen einzigen Badge. Nur dieser muss zu allen Posten gelangen, die einzelnen Teammitglieder können Posten auslassen, um sich zu schonen und nachher ausgeruht den Badge übernehmen zu können. Einzelne (im voraus bezeichnete) Posten sowie das Ziel müssen die Teammitglieder vollzählig und gleichzeitig passieren. Fast ausschliesslich in der Schweiz gepflegte

Wettkampfform. – **Šveices čempionāts komandu orientēšanās sportā.** Sacensību formāts, kad komandā ir 3 cilvēki, viens idents. Ar to jāatzīmējas visos kontrolpunktos, nav svarīgi kurš no komandas atzīmi veic. Noteiktos (kartē un leģendā norādītos) kontrolpunktos un finišā visiem komandas dalībniekiem jāatzīmējas reizē un esot pilnā sastāvā. Praktiski tikai Šveicē izmantots sacensību formāts.

Sacensību formāts – 3 cilvēki komandā, viena atzīmēšanās ierīce uz visiem, kā norādīts saidojuma tulkojumā, tiek izmantots tikai Šveicē, tāpēc ir kultūrspecifisks termins.

3. Angliscismi un starptautiski lietoti termini:

- **Attack point m. (auch Angriffspunkt) – piesaistes punkts**
- **Bike-OL m. – velo-orientēšanās**
- **dress, OL-Dress n. – neilons**

Šie piemēri atspoguļo situāciju, kad termini ir angliscismi avotvalodā, bet nav angliscismi mērķvalodā. Piemēram, par orientēšanās sporta terminu vācu valodā uzskatāms angļu „*Attack point*”, bet vācu „*Angriffspunkt*” minēts iekavās kā tā sinonīms. Nākamajā piemērā redzams, ka tā vietā, lai orientēšanos ar velosipēdu sauktu vācu valodā sauktu par „*Fahrrad-OL*” tiek lietots angļu „*Bike*”, veidojot terminu (angliscismu) „*Bike-OL*”. Tas pats princips atspoguļojas termina „neilons” gadījumā. Tā vietā, lai vācu valodā lietotu vācu „*das Kleid, das OL-Kleid*”, tiek lietots angļu „*dress, OL-Dress*”. Termini pielāgoti vācu valodas rakstības sistēmai, lietvārdus rakstot ar lielo sākumburtu.

- **Tape n. (englisch) - teips (no angļu.val.)**

Termins „teips” jeb vienusēji lipīga, dabīga materiāla (kokvilna, akrils) lenta, kuras īpašības (stiepjamība, biezums) ir ļoti līdzīgas ādas īpašībām, ir angliscisms, kas latviešu valodas gramatikas sistēmai pielāgots pēc vārda „*tape*” izrunas angļu valodā, patskanim „a” pārveidojoties par divskani „ei” un veidojot latviešu valodas lietvārdu vīriešu dzimtē ar galotni „s” nominatīvā. Vācu valodas sistēmai tas tiek pielāgots vienīgi, lietojot lielo sākumburtu, citādi tas saglabā angļu valodas rakstību un izrunu, taču ir kļuvis par stabilu terminu, kas skaidrots arī plašākajā vācu leksikogrāfijas vārdnīcā „*Duden*”. Tajā atrodams

šāds termina skaidrojums „*Tape, das, auch: der Tape; 1. Magnetband, besonders Tonband; 2. Klebeband.*” (Teips, vīr. vai nek.dz. lietv., 1. Krāsaina, lipīga lenta. 2.Līmlenta.)⁵⁹

- **Emit- emits**

Termins „Emit” (*Markenbezeichnung für ein elektronisches Postenquittierungssystem* – elektroniskās atzīmēšanās sistēmas veids) savukārt vācu valodas sistēmā oficiāli nav iekļāvis, un vārdnīcā „*Duden*” tam skaidrojums netiek sniegts, vācu valodā tas saglabā avotvalodas (angļu valodas) izrunu, rakstība pielāgota vācu valodas gramatikas likumiem, lietojot lielo sākumburtu. Latviešu valodas sistēmai termins pielāgots, veidojot vīriešu dzimtes lietvārdu ar galotni „s” nominatīvā. Varbūtējais skaidrojums, kāpēc šis vārds nav iekļauts vācu valodas sistēmā, varētu būt tāds, ka šobrīd pasaulē populārāka ir nevis *Emit*, bet *Sportident* atzīmēšanās sistēma.

- **CISM Conseil International de Sport Militaire – Starptautiskā Militārā Sporta padome**

Starptautiskā Militārā sporta padome CISM, kā avotvaloda ir franču valoda, rīko Pasaules Militāro čempionātu orientēšanās sportā un ir starptautiski lietots termins orientēšanās sporta sabiedrībā. Šis ir gadījums, kad termina avotvaloda ir franču valoda, tāpēc tas nevar tikt dēvēts par anglicismu, bet vienkārši starptautiski lietotu terminu.

4. Frazeolōģismi:

- **im Schilf stehen v/i.** - sich über den eigenen Standort nicht mehr im Klaren sein. - nebūt pārliecinātam par savu atrašanās vietu.

Šajā gadījumā latviešu valodā (mērķvalodā) šāds izteiciens nav un netiek lietots, tāpēc sniegts tā saturisks skaidrojums.

⁵⁹ Duden Online Wörterbuch. Pieejams: <http://www.duden.de/suchen/dudenonline/Tape>
[skatīts 2014, 15.apr.]

- **Der OL ist auf dem Zielstrich fertig** = Sprichwort. Wird OL-Läufern gesagt, welche ihre Schnitze von ihrer Laufzeit abziehen und sich so als Sieger fühlen. – Latvijā sar.v.: **„Distance beidzas tikai aiz finiša līnijas”**

Šajā gadījumā izteiciens tiek lietots kā sakāmvārds orientieristu sabiedrībā gan avotvalodā gan mērķvalodā.

5. **Ģeogrāfiski termini**

Vairākās vietās vārdnīcā atrodami tipiski Šveicei raksturīgi ģeogrāfiski termini, no kuriem tikai daļai ir ekvivalenti latviešu valodā. Vispirms tiks sniegti piemēri, kad ģeogrāfiskiem terminiem ekvivalenti latviešu valodā ir:

- **Jura m.** Typus-Bezeichnung für detailreiches, nicht allzu steiles Gelände mit Karsterscheinungen, teils mit Weiden bedeckt, oft halboffen. Technisch schwierig. Typuslokalität Waadtländer und Neuenburger Jura. - **Juras kalni. Kalnains apvidus Šveices Alpu ZR.** Atklāts, daudz kalnu pļavu, tomēr tehniski sarežģīts. Tipisks apvidus Juras kalnos Vo kantonā un Neišatelē.
- **Basler Jura m.** Plateaus mit steilen, steinigigen Abhängen. – **Juras kalni pie Bāzeles.**
- **Mittelland n.** Typus-Bezeichnung für wegreiches, nicht extrem steiles Gelände mit meist unkomplizierten Formen und ausgebautem Wegnetz, kartentechnisch einfach. Die meisten Schweizer OL finden in Mittellandwäldern statt. – **Šveices plakankalne jeb Viduszeme.** Apvidus tips, kas īpaši bagāts ar ceļiem, nav kalnains, ar pārsvarā nesarežģītām reljefa formām un izteiktu ceļu tīklu, tehniski vienkāršs apvidus. Lielākā daļa sacensību Šveicē notiek šādā apvidū.

Šajā gadījumā piemēri ir īpašvārdi, kas apzīmē konkrētas atrašanās vietas Šveicē. Īpašvārdi atrodami arī terminu skaidrojumu tulkojumā (piem.: *Waadtlander* un *Neuenbruger Jura*- Juras kalni Vo kantonā un Neišatelē).

Ģeogrāfiskiem terminiem, kuriem latviešu valodā ekvivalentu nav (vai kurus ekvivalentus nav izdevies atrast) un kuri apzīmē dažādus apvidus tipus, autore sniedza skaidrojumu, saglabājot terminu saturisko atbilstību:

- **Negativgelände n.** Geländetyp, der von Senken geprägt ist (statt von Erhebungen, wie es viel häufiger vorkommt). Meist in Karst- oder Sandgebieten. Oft technisch schwierig, weil die Senken im Vergleich zu Hügeln schlechter sichtbar sind auf Distanz und die oft runde Form der Senken das Auftreten von Richtungsfehlern begünstigt. - Apvidus tips, kas veidojusies karsta procesa (iežu šķīšana pazemes ūdeņos) rezultātā. Tehniski sarežģīts.
- **nordisch adj.** grobe Typus-Bezeichnung für skandinavisches wegarmes, relativ flaches Gelände mit vielen Höhenkurvendetails, mit vielen Sümpfen, mit Steinen und Felsen. In der Schweiz z.T. in voralpinen Gebieten anzutreffen. – Skandināvijas valstīm raksturīgs apvidus tips, kam raksturīgs līdzens apvidus ar daudz maziem kalniņiem, iepakām, purviņiem, akmeņiem un klintīm. Šveicē šāds apvidus sastopams, piemēram, Alpu rajonā.
- **voralpin adj.** Typus-Bezeichnung für Gelände in den Voralpen, wegarm, oft detailreich, oft steil, ohne Dornfelder, oft mit Weiden durchsetzt. – Apvidus tips Šveices Alpu teritorijā ar neizteiktu ceļu tīklu, daudz kalnu pļavām, sīkām reljefa detaļām.

6. Viltusdraugi

„Tulkotāja viltusdraugi” ir vārdu grupa, kas rodas attiecīgo vārdu formālās līdzības abās valodās rezultātā. Tie ir vārdu pāri abās valodās, avotvalodā un mērķvalodā, kuriem ir līdzīga forma, bet atšķirīga nozīme. Piemēram, angļu „*preservative*” (konservants) un latviešu „prezervatīvs” (pretapaugļošanās līdzeklis), angļu „*intellectuals*” (izglītota sabiedrība) un latviešu „inteliģence” (saprāts, intelekts). Šie pāri uzskatāmi par pilnīgiem viltusdraugiem, jo nozīmes abās valodās ir pilnīgi atšķirīgas. Vēl izšķir arī daļējus viltusdraugus, kad kāda (s) nozīmes kādā (s) valodās sakrīt.⁶⁰

Vārdnīcā atrodams pilnīgu viltusdraugu pāris:

⁶⁰ Baldunčiks, Juris. Tulkotāja viltusdraugu problēma: no vārdiem pie darbiem. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi. Populārzinātnisku rakstu krājums*. Nr.1. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2005, 56. lpp.

- **Kategorie f.** Wettkämpferklasse, meist mit eingrenzenden Zulassungskriterien. In der Kategorie D35 dürfen nur Frauen starten, die dieses Jahr mindestens das 35. Altersjahr vollenden. – **Grupa.** Sacensību grupa, kas balstīta uz vecuma kritērijiem. Piemēram, S35 grupā drīkst startēt sievietes, kuras šogad sasniegušas 35g.v.

Parasti tulkotājs, kas nezina termina „*die Kategorie*” nozīmi orientēšanās leksikā, tulkojot to no vācu valodas, tulkojumā lieto vārdu 'kategorija', jo latviešu valodā šāds vārds ir, savukārt no latviešu valodas uz vācu – „*die Gruppe*”, kas būtu nepareizi, jo šāds termins vācu valodā netiek lietots, runājot par dalībnieku grupām orientēšanās sportā.

5.3. Terminu skaidrojumu tulkošanas problemātika

Terminu skaidrojumu tulkošanas pamatā ir avotvalodas teksta tulkojums mērķvalodā. Tulkošanas procesā svarīgi saprast kāda ir teksta funkcija un mērķis. K.Reiss tekstus iedala pēc to funkcijas konkrētajā situācijā. Nosakot teksta primāro avotvalodas (valodas A) teksta funkciju, tulkotājs spēj labāk orientēties tulkošanas procesā. K. Reiss tekstus pēc to pamatfunkcijām iedala 3 grupās:

- 1. Informatīvie teksti.** To galvenā funkcija ir sniegt īsas, konkrētas informācijas, faktus, ziņas. Šāda veida tekstos svarīgākais ir informēt.
- 2. Ekspresīvie teksti.** To galvenais uzdevums ir sniegt mākslinieciska, emocionāla rakstura informāciju. Šāda veida tekstos dominē autora personīgais viedoklis. Autora individuālā pieeja tekstam un izteiksmes iespējas arī nosaka tā valodisko atveidojumu.
- 3. Operatīvie teksti.** To funkcija ir sniegt pārliecinoša satura informāciju, kas lasītāju mudina uz rīcību. Svarīgs ir teksta aicinājums. Teksta valoda tiek veidota tā, lai tā uzrunātu lasītāju.⁶¹

Divvalodu terminu skaidrojošā vārdnīca pieskaitāma pie pirmā teksta tipa. Autores veidotā vārdnīca ir informatīva rakstura teksts, kura svarīgākais uzdevums ir sniegt īsu, konkrētu informāciju par orientēšanās sportā lietotajiem terminiem vācu un latviešu

⁶¹ Kautz, Ulrich. *Handbuch Didaktik der Übersetzens und Dolmetschens*. Mäunchen: Iudicum, 2002.

valodās. Tādēļ atveidots īss informācijas formulējums. Saidrojumu tulkošanas laikā autore saskārās ar trīs veida situācijām:

1. Terminu skaidrojumu īsināšanu
2. Skaidrojuma tulkojuma teikumu sintakses maiņu
3. Papildus informācijas iekļaušanu skaidrojumā

1. Terminu skaidrojumu īsināšana:

- **Badge m.** –. Kunststoffplättchen mit Chip, mit dem die Wettkämpfer/Innen an den Posten ihre Passage dokumentieren. Verlieren des B. im Wettkampf bedeutet Suchaktion oder/und Nichtklassierung, darum sichern viele Läufer den B. mit einer Schnur am Handgelenk. Vgl. Postenquittierungssystem, Si-Badge – **Idents**. Elektroniska ierīce, ar kuras palīdzību sacensību dalībnieki atzīmējas kontrolpunktos. Tā pazaudēšanas gadījumā sacensību laikā nevar tikt nolasīts dalībnieka rezultāts, tāpēc daudzi sportisti to ar auklas palīdzību piestiprina pie rokas. Arī: Si-karte, atzīmēšanās sistēma.

Šis piemērs parāda, kā avotvalodas termina skaidrojums mērķvalodā tiek saīsināts, atsakoties no teikuma daļām pavisam, vai tās saīsinot. Piemēram, teikuma daļa „*Kunststoffplättchen mit Chip*” netiek tulkota burtiski kā „plastmasas plāksnīte ar čipu”, bet kā „elektroniska ierīce”. Savukārt teikuma daļa „*Verlieren des B. im Wettkampf bedeutet Suchaktion*” tulkota netiek, jo autorei šī informācija šķita nebūtiska termina skaidrojumam.

- **setzen v./t./i. Posten setzen** = Platzieren der Posten (Flagge und Kontrolleinheit) im Gelände nach den Anweisungen des Bahnlegers, anhand von Postennetzkarte und Postenbeschreibungen. - **Izlikt/ Izlikt kontrolpunkts**. Pēc distanču plānotāja norādījumiem, kartes un leģendām, izvietot kontrolpunktus dabā.

Šajā gadījumā autorei nešķita nepieciešams iekavās norādīt, kas ir kontrolpunkts, jo tā definīcija sniegta termina „*Posten*” skaidrojumā.

- **Kahlschlag m.** Waldteil, wo alle oder fast alle Bäume gefällt worden sind. Im OL tendenziell unbeliebt: Erleichtert zwar die Orientierung, aber auch das Tramfahren,

die Sonne brennt, sehr oft ist der Boden mit Ästen, Stauden, Gebüsch bedeckt.- **Izcirtums.** Meža daļa, kur gandrīz visi koki ir izcirsti. Apvidus, kurš, kaut arī atvieglo redzamību, kritušo koku dēļ apgrūtina skrienamību, jo pamats klāts ar asiem zariem, stumbriem, krūmiem, arī tiešie saules stari apgrūtina skriešanu.

Šajā gadījumā autore atteikusies no teikuma daļas „*Im OL tendenziell unbeliebt*”, kas paskaidro, ka izcirtums ir orientieristu vidū ne īpaši iecienīts skriešanas pamats, kas ir pašsaprotami, izlasot tālāko skaidrojuma tulkojumu, proti: „jo pamats klāts ar asiem zariem, stumbriem, krūmiem, arī tiešie saules stari apgrūtina skriešanu.”

2. **Skaidrojuma tulkojuma teikumu sintakses maina:**

- **Dreierdickicht n.** (auch Dreiergrün n. Dunkelgrün n.) Fast undurchdringliche Vegetation, benannt nach der grünfarbenen dreistufigen Darstellung der Laufbehinderung auf den OL-Karten; lässt laut Definition 0 bis 20 % des normalen Lauftempos zu. Vgl. Grün. – **Tumši zaļais.** Gandrīz necaurejama veģetācija, kas kartē apzīmēta ar tumši zaļu krāsu. Samazina skriešanas tempu līdz pat 80%.

Tā vietā, lai teikuma daļu „*lässt laut Definition 0 bis 20 % des normalen Lauftempos zu*” tulkotu kā „atļauj skriet no 0 līdz 20% iespējamā skriešanas ātrumā” autorei piedāvā tulkojumu „Samazina skriešanas tempu līdz pat 80%”. Šādi izmainot teikuma sintaksi, ir vieglāk saprast, cik ātri vai lēni tad sportists īsti var pārvietoties šāda tipa veģetācijā.

- **Groborientierung f.** Orientierungstechnik: Anhand von grossen und markanten Geländeobjekten wird ein ungefährer Kurs eingehalten. Ermöglicht hohes Lauftempo. Ggs: Feinorientierung. – **Orientēšanās tehnika,** kad skrējējs orientējas tikai pēc lieliem dabas objektiem, ievērojot aptuveno skriešanas virzienu, bet nelasot kartes detaļas. Izmantojot šo tehniku, iespējams attīstīt lielu skriešanas ātrumu.

Šajā piemērā, savukārt uzskatāmi atpoguļojas teikuma gramatiskās uzbūves maiņa. Ciešāmās kārtas „*wird eingehalten*” vietā autore lieto īstenības izteiksmi „skrējējs orientējas” un teikuma konstrukcijā izmanto divdabja teicienu „ievērojot aptuveno skriešanas virzienu”.

3. Papildus informācijas iekļaušana skaidrojuma tulkojumā:

- **CISM** Conseil International de Sport Militaire. Führt unter anderem im OL alljährlich Militär-Weltmeisterschaften durch. Die Schweiz nimmt regelmässig mit Läufern teil, die auch dem zivilen Nationalkader angehören. – **Starptautiskā Militārā Sporta padome**. Organizē Pasaules Militāro čempionātu orientēšanās sportā. Šveices izlasi tajā parasti pārstāv arī civili sportisti, Latvijā - tie, kuri ir zemessardzē.

Šajā piemērā autore pievieno papildus informāciju par situāciju Latvijā, lai precizētu termina nozīmi mērķvalodā. Tiek īpaši norādīts, ka no Latvijas uz Pasaules Militāro čempionātu dodas tikai tie sportisti, kuri ir zemessardzes sastāvā, toties Šveices izlasi drīkst pārstāvēt arī civili sportisti.

- **sCOOL** Mehrjährige Aktion zur Förderung von Schüler-OL auf Schulhausarealen. Seit 2003 auch Laufkategorie für Kinder bis 14 Jahre. – Ilggadējs **skolu projekts Šveicē** ar mērķi veicināt orientēšanās sporta aktualitāti skolās. Kopš 2003. gada arī vecuma grupa bērniem līdz 14.g.v.

Šajā gadījumā papildus informācija precizē projekta realizācijas vietu, proti, Šveici. Nepiedāvājot šo papildus informāciju, rastos iespaids, ka „sCOOL” ir arī citās valstīs realizēta iniciatīva.

Analizējot autores izveidoto vācu-latviešu orientēšanās terminoloģijas vārdnīcu, var secināt, ka tā sniedz 106 vācu valodā lietotu orientēšanās sporta terminu skaidrojumu latviešu valodā. Tā kā izveidotā vārdnīca ir pakārtota avotvalodas prasībām, tā nesniedz pilnīgu orientēšanās sporta terminu latviešu valodā skaidrojumu (uz ko arī nepretendē), tā paver nākotnes perspektīvu papildināt vārdnīcu ar citiem nozarē lietotajiem terminiem, lai to varētu uzskatīt par pilnīgu vācu-latviešu orientēšanās terminoloģijas vārdnīcu.

Vārdnīca varētu būt praktisku pielietojumu, piemēram, latviešu sportistiem, treneriem un citiem interesentiem, sacensību, treniņnometņu, orientēšanās semināru, kursu, apmācību utt. ietvaros Šveicē, Vācijā vai Austrijā, kā arī jebkuram, kurš ieinteresēts divvalodu skaidrojošas terminu vārdnīcas izveides procesā. Tomēr jāatzīmē, ka pilnīgai vārdnīcas

praktiskai pielietošanai saziņā, proti, terminu lietošanai teikumu konstrukciju veidošanai vācu valodā, vārdnīcas lietotājam nepieciešamas vācu valodas zināšanas. Bez tām vārdnīcas funkcija ir tikai informatīva rakstura materiāls.

NOBEIGUMS

Bakalaura darba mērķis – izveidot divvalodu skaidrojošu terminu vārdnīcu orientēšanās sporta kontekstā sasniegts, aplūkojot terminoloģijas, leksikoloģijas un ekvivalences jēdziena teorijas un analizējot divvalodu vārdnīcas izveides principus.

Darba gaitā autore definējusi sportu kā kultūras formu, aplūkojusi terminoloģijas, leksikogrāfijas, tulkošanas teoriju aspektus un, analizējot vārdnīcu tipus un funkcijas, aprakstījusi divvalodu terminu vārdnīcas izveides principus.

Autores izveidotā vācu-latviešu orientēšanās sporta terminoloģijas vārdnīca veidota atbilstoši teorijā definētajiem divvalodu vārdnīcu izveides pamatprincipiem. Pirmkārt tās veidošanas gaitā ņemts vērā kultūrspecifiskais aspekts - kad nepieciešams, skaidroti gan tikai Šveicē lietoti orientēšanās termini, gan sniegtas specifiskas uzziņas par Latviju, lai nodrošinātu terminu pilnīgu savstarpēju jēdzienisku atbilstību. Otrkārt ņemtas vērā lietotāja intereses- skaidroti svarīgākie orientēšanās nozares termini, ko nodrošināja vārdnīcas veidotājas kompetence un konkrētās sfēras leksikas pārvaldīšana. Turklāt informācijas izklāsts stilistiski piemērots mērķauditorijas (orientēšanās sabiedrības) interesējošām tēmām- apvidus īpatnībām, tehniskajam aprīkojumam, galvenajiem tehniskajiem komponentiem, apzīmējumiem u.c., kā arī sniegti sinonīmi, frazeoloģismi un lietojums sarunvalodā. Treškārt, ievērots valodu paritātes princips pēc iespējas pilnīgāk raksturojot abu valodu vienību sasaisti (sniedzot arī tulkojuma skaidrojumu) sniedzot sinonīmus, sarunvalodas lietojumu utt.).

Tā kā izveidotās vārdnīcas uzstādījums nav sniegt pilnīgu orientēšanās sportā lietotās terminoloģijas skaidrojumu, to iespējams papildināt ar citiem orientēšanās sporta terminiem, un izmantot kā paraugu citu nozaru terminoloģijas attīstībai.

Darba procesā svarīgākie gūtie secinājumi ir šādi:

- Termins no vārda atšķiras ar tā funkcionālo nozīmi specifiskā lietojuma sfērā.
- Bieži terminiem nav simtprocentīga ekvivalenta mērķvalodā, ko tulkotājs risina, skaidrojot tā saturisko nozīmi un sniedzot skaidrojuma tulkojumu.
- Veidojot divvalodu terminoloģijas vārdnīcas, jāņem vērā noteikti lietotāja mērķi, valodu paritātes princips un kultūrspecifiskais aspekts.

Bakalaura darba procesā būtiskākie sarežģījumi radās veidojot vārdnīcu sastopoties ar gadījumiem, kad neeksistē terminu ekvivalenti mērķvalodā un kad terminu skaidrojumu tulkojuma procesā jāveic teikuma sintaktiskās izmaiņas.

KOPSAVILKUMS/TĒZES

1. Sports ir kultūras forma, un tam ir visciešākā saistība ar vārda *kultūra* tradicionālo izpratni: kultivēt- attīstīt, izkopt.
2. Orientēšanās sportam ir specifiska leksika un tas ir populārs gan Latvijā gan vācu valodā runājošajās zemēs, kas nodrošina terminoloģijas vārdnīcas funkcionēšanu.
3. Termins ir terminācijas vienība, kas izsaka (nosauc un iezīmē) noteiktu speciālās nozares (piemēram, orientēšanās sporta) jēdzienu.
4. Termina kā funkcionālas vienības būtību nosaka, un leksiskajai vienībai terminoloģiskumu piešķir šīs vienības lietošanas sfēra un funkcionālā nozīme.
5. Termina lietošanas sfēra plašākajā nozīmē ir visdažādāko gan zinātniskās, gan praktiskās (tai skaitā sporta) darbības nozaru valoda, šajā gadījumā, orientēšanās sporta leksika.
6. Preskriptīvā terminrades metode paredz jaunu terminu izstrādāšanu, bet deskriptīvā- terminu ekvivalentu fiksēšanu mērķvalodā.
7. Divvalodu vārdnīcas izveidē jāņem vērā 3 aspekti - kultūrspezifika, lietotāja intereses, abu valodu (avotvalodas un mērķvalodas) vienību sasaiste.
8. Divvalodu skaidrojošās terminu vārdnīcas pamamatuzdevums ir sniegt terminu ekvivalentus, kuri nodrošina terminu savstarpēju jēdzienisku atbilstību to lietošanas sfēras ietvaros.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Darbā izmantotās literatūras saraksts:

1. Arntz, Reiner. Terminological Equivalence and Translation. Sonneveld B, Helmi. Loening, Kurt. *Terminology: applications in interdisciplinary communication*. Amsterdam/Philadelfia: John Benjamins Publishing Company, 1993., S.54-67
2. Baldunčiks, Juris. Priekšvārds. *Vārdnīcu izstrāde Latvijā: 1991–2010. Pētījums J. Baldunčika vad.* Atb.red.: A. Lauzis, Rīga: LVA, 2012. 6.lpp.
3. Baldunčiks, Juris. Tulkotāja viltusdraugu problēma: no vārdiem pie darbiem. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi. Populārzinātnisku rakstu krājums*. Nr.1. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2005, 56.-64. lpp.
4. Balode, Ineta. Vācu-latviešu un latviešu-vācu leksikogrāfija (1991-2010). *Vārdnīcu izstrāde Latvijā 1991.-2010. Pētījums J.Baldunčika vad.* Atb. red. A. Lauzis. Rīga: LVA, 2012. 16.- 62.lpp
5. Baltiņš, Māris. Terminrades process un principi. *Latviešu valoda*. A.Veisberga red. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013, 415.-433.
6. Brūne, Agra un Rita Apine. *Sports Latvijā*. Rīga: SIA Nacionālais medicīnas apgāds, 2001.
7. Champion, Neil. *Orienteering*. New York: The Rosen Publishing Group, 2010.
8. Crystal, D. *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. 4th ed., Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 1997.
9. Hitzler,R. Ist Sport Kultur? *Zeitschrift für Soziologie*. Jg. 20, Heft 6, Dezember 1991, S. 479 – 487
10. Kautz, Ulrich. *Handbuch Didaktik der Übersetzens und Dolmetschens*. Mäunchen: Iudicum, 2002.
11. Koller, Werner. *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Wiebelsheim: Quelle und Meyer, 2001.
12. *Latviešu valodas gramatika*. Ilze, Auziņa, Ieva, Breņķe, Juris, Grigorjevs, u.c. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2013.

13. Ošiņš, Ivars. Latvijas un latviešu sportiskie sasniegumi kā kultūras fenomens. *Latvieši un Latvija*. 4.sēj. Latvijas kultūra, izglītība, zinātne. Atb. red. Hausmanis, Viktors un Maija Kūle. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2013. 617. - 644.lpp.
14. Skujiņa, Valentīna un Ķirīte, Mairika. Termins vārdnīcā kā terminzinātnes attīstības un valodas bagātināšanas avots. *Starptautiska konference: Latviešu grāmata un bibliotēka: 1525-2000*. Mat.krāj. II., Rīga: LNB/LBB, 2000. 168.-180.lpp
15. Skujiņa, Valentīna. *Latviešu terminoloģijas izstrādes principi*. Latvijas Zinātņu akadēmija, Latviešu valodas institūts. Rīga: Zinātne. 1993.
16. Strelēvica-Ošiņa, Dace. *Kāpēc mēs gribam, lai valoda ir pareiza?* Rīga: Latviešu valodas institūts, 2012.
17. Veisbergs, Andrejs, Jansone Ilga. Vārdnīcas. *Latviešu valoda*. A.Veisberga red. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 2013, 435.- 452.lpp.

Darbā izmantotie elektroniskie informācijas avoti:

1. Duden Online Wörterbuch. Pieejams:
<http://www.duden.de/suchen/dudenonline/Tape> [skatīts 2014, 15.apr.]
2. *Ekvivalence*.Pieejams:<http://termini.lza.lv/term.php?term=ekvivalence&list=ekvivalence&lang=LV> [skatīts 2014, 10.apr.]
3. International Orienteering Federation. *FootO World Ranking*. Pieejams:
http://iof.6prog.org/WR_Home.aspx?AID=FRA9 [skatīts 2012, 13.apr.]
4. Latvijas Orientēšanās Federācija. *LOF biedri un klubi*. Pieejams:
<http://lof.lv/?p=biedri-klubi> [skatīts 2013, 12. nov.]
5. Metodiskie materiāli. Pieejams: <http://www.siguldassports.lv/en/skolu-sports/metodiskie-materiali/38-kas-ir-sports> [Skatīts 2012, 23. feb.]
6. Niggli-Luder, Simone. *Portrait*. Pieejams:
http://www.simoneniggli.ch/home/page.aspx?page_id=149 [skatīts 2012, 13.apr.]
7. *Orienteering Weltcup final 2014*. Pieejams: <http://www.ol-weltcup.ch/en/> [skatīts 2014, 15.apr.]
8. Orientierungslauf. *Der Forderverein Orientierungslauf*. Pieejams:
<http://fv.orientierungslauf.de/ueberuns.html> [skatīts 2013, 12. nov.]
9. Orientierungslauf. *Kontakt*. Pieejams: <http://www.oefol.at/kontakt/oefol-funktionaere.html> [skatīts: 2013, 12.nov.]

10. Orientierungslauf. *Nationalteam*. Pieejams: <http://www.orientierungslauf.de/4/1> [skatīts 2013, 12.nov.]
11. Orientierungslauf. *Sportverbandsstrukturen im Deutschen Turner-Bund*. Pieejams: <http://www.orientierungslauf.de/5/4> [skatīts 2013, 12. nov.]
12. Orientierungslauf. Terminkalendār. Pieejams: <http://www.orientierungslauf.de/3/1?jahr=2014&monat=Alle&disziplin=&art=®ion=Lettland> [skatīts 2014, 20.apr.]
13. Orientierungslauf. *Verband*. Pieejams: <http://www.oefol.at/verband/landesverbaende-vereine.html> [skatīts 2013, 12.nov.]
14. Orientierungslauf. *Vereine*. Pieejams: <http://www.orientierungslauf.de/5/3> [skatīts 2013, 11.nov.]
15. Schweizer OL-Lexikon. Pieejams: http://www.swiss-orienteeing.ch/index.php?option=com_content&task=view&id=26&Itemid=94 [skatīts 2014, 10.apr.]
16. Swiss Orienteering. *Leistungssport*. Pieejams: http://www.swiss-orienteeing.ch/index.php?option=com_content&task=view&id=32&Itemid=100 [Skatīts 2013, 15.apr.]
17. Swiss Orienteering. *Was ist sCOOL?* Pieejams: <http://www.scool.ch/de/was-ist-scool-ol/was-ist-scool-kids.html> [Skatīts 2013, 13.apr.]
18. Tamužs, Jānis. *Rīgas kausi-orientēšanās svētki*. <http://lof.lv/?p=raksts&fid=1067> [skatīts 2014, 22.apr.]
19. Valsts valodas centrs. *Terminoloģija*. Pieejams: <http://www.vvc.gov.lv/advantagecms/LV/terminologija/index.html>, [Skatīts 2014, 10. apr.]
20. Wiener OL-Wissen. Pieejams: http://www.nfwien-ol.at/index.php?option=com_content&view=article&id=115:wiener-ol-wissen&catid=3&Itemid=109 [skatīts 2014, 10.apr.]
21. World of O Ranking. Pieejams: <http://runners.worldofo.com/rankingm.html> [skatīts: 2013, 12.nov.]

Darbā izmantoti nepublicēti materiāli:

22. Nīmante, Laura. *Orientēšanās sports Latvijā un Šveicē- profesionālais sports vai dzīvesveids?* Kurša darbs. Rīga: Latvijas Kultūras akadēmija, 2011.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Titel der vorliegenden Bachelor-Thesis lautet: "Die Prinzipien der Entwicklung eines Deutsch-Lettischen OL-Wörterbuches". Die Autorin dieser Arbeit hat das Thema aufgrund vom während der Studien erworbenen Interesse an Terminologie- und Translationsprozess sowie vom persönlichen Interesse an Orientierungssport gewählt.

Die theoretische Basis dieser Arbeit bilden die Theorien der Terminologie, Lexikologie und Äquivalenz. Das Ziel dieser Bachelor-Arbeit ist ein zweisprachiges Wörterbuch der OL-Begriffe (Glossar).

Die vorliegende Arbeit besteht aus fünf Kapiteln. Das erste beschreibt die Entwicklung des OL in deutschsprachigen Ländern und Lettland, sowie auch definiert Sport als ein Kulturphänomen. Das zweite gibt die Definition eines „Begriffes“ und erklärt, wodurch ein Begriff sich von einem Wort unterscheidet. Das dritte Kapitel erklärt den Prozess der Entwicklung eines zweisprachigen Wörterbuches. Das fünfte Kapitel besteht von der Analyse des deutsch-lettischen OL-Wörterbuches, während das Wörterbuch selbst im Anhang zu finden ist.

Im Laufe der Entwicklung des Wörterbuches wurde die Autorin mit einer Situation konfrontiert, in der es keine Äquivalente in der Zielsprache gibt und syntaktische Änderungen im Laufe des Übersetzungsprozesses vom Deutschen ins Lettische vorzunehmen sind.

Das Glossar kann für lettische Orientierungssportler, Interessente, Trainer, Funktionäre oder all diejenigen, die an dem Prozess der Entwicklung eines bilingualen erläuternden Wörterbuches interessiert sind, nützlich sein.

SUMMARY

The title of the present bachelor thesis is: „The principles of structuring a German-Latvian Glossary of Orienteering Sports Terminology”. The author of this thesis has chosen the topic due to professional interest in terminology and translatory process gained during the study process, as well as personal involvement in orienteering sports.

The work is based on theories of terminology, lexicology and equivalence. The aim of this thesis is to form a bilingual explanatory dictionary in the field of the vocabulary used in orienteering sports.

The work consists of 5 chapters. First chapter describes the development of orienteering sports in German speaking countries and Latvia, as well as defines sports as a cultural phenomenon. The second gives the definition of a „term” and explains how term differs from word. The third chapter focuses on the principles of constructing a bilingual glossary. The fifth chapter is the analysis of the German-Latvian Glossary of Orienteering Sports Terminology, while the dictionary itself can be found in the annex of the thesis.

During the process of creating the glossary the main difficulties author encountered were non-existing equivalents in the target language and syntactic changes during the process of translation from German to Latvian.

The glossary can be useful to Latvian orienteering sports athletes, enthusiasts, trainers, officials or anyone interested in the process of creating a bilingual explanatory glossary of terms.

PIELIKUMS

1.pielikums. Šveices orientēšanās terminu vārdnīcas (Schweizer OL-Lexikon) 1.lpp.

The screenshot displays the website for the Swiss Orienteering League (SWISS orienteering elite league). The main header features the slogan "ORIENTIERUNGSLAUF. FÜR BEINE MIT KÖPFCHEN." and the logo "sw!ss orienteering". A navigation menu includes links for HOME, KONTAKT, SITEMAP, FR, IT, and EN. The current page is titled "Schweizer OL-Lexikon" and contains a collection of OL terms. A left sidebar lists various site sections, with "Was ist OL?" highlighted. A right sidebar provides a table of contents for the lexicon, including sections like Termine, Startlisten, Ranglisten, Jahrespunktliste, Läufer-Datenbank, Kartenverzeichnis, Kurse, Fotogalerie, and Intern. The main content area lists terms such as "ablaufen", "abzeichnen", "aktiv kartenlesen, aktiv laufen", and "Attack point" with their respective definitions.

ORIENTIERUNGSLAUF. FÜR BEINE MIT KÖPFCHEN. | **sw!ss orienteering**

HOME | KONTAKT | SITEMAP | FR | IT | EN

Home ▶ Was ist OL? ▶ OL-Lexikon

Schweizer OL-Lexikon

Sammlung einiger OL-Begriffe.
Darunter sind auch solche, die nicht nur in der Schweiz oder nicht nur im OL verwendet werden.
Der schnelleren Lesbarkeit halber ist in der Regel nur die männliche Form aufgeführt.

ablaufen v./t. Bahn ablaufen = eine OL-Bahn vor dem Wettkampf zu Testzwecken laufen. Wird an wichtigen Läufen vom **Bahnleger** angeordnet oder gemacht. Für die Wettkämpfer verboten, wie überhaupt in der Regel das Betreten des Laufgeländes vor dem Wettkampf (vgl. **Sperrgebiet**).

abzeichnen v./t./i. übertragen der anzulaufenden **Posten** von einer Vorlage auf die eigene **Karte** (vor allem an kleinen Schweizer OL üblich, an grösseren sowie im Tessin sind die **Bahnen** eingedruckt; **Loipendrucker**). v./i. *Er zeichnet immer sehr sauber ab.*

aktiv kartenlesen, aktiv laufen v./i. sich während des Laufens anhand der Karte eine Vorstellung machen, was beim Weiterlaufen für Geländemerkmale auftauchen müssen, welche zu beachten sind, und wie darauf zu reagieren ist (umlaufen, durchlaufen, abzweigen usw.). Ggs: laufen und sich von den auftauchenden Geländemerkmale überraschen lassen und dann erst Überlegungen anstellen.

Attack point m. (auch Angriffspunkt) sicherer Ausgangspunkt, von dem aus ein schwierig zu findender Posten mittels **Feinorientierung** oder genauem Kompasslaufen angepeilt wird. Also ein Punkt, wo tempomässig in der Regel nicht attackiert werden sollte. Auch Bremspunkt genannt.

Navigation [Click](#) [Pop-up](#)

sw!ss orienteering elite league

scool

2.pielikums. Vācu-latviešu orientēšanās sporta terminu vārdnīca

ablaufen v./t. Bahn ablaufen = eine OL-Bahn vor dem Wettkampf zu Testzwecken laufen. Wird an wichtigen Läufen vom Bahnleger angeordnet oder gemacht. Für die Wettkämpfer verboten, wie überhaupt in der Regel das Betreten des Laufgeländes vor dem Wettkampf (vgl. Sperrgebiet). - **Izskriet / izskriet distanci**- pārbaudes nolūkos pirms sacensībām izskriet plānoto distanci. Svarīgās sacensībās to dara distanču plānotājs vai viņa norīkota persona. Pašiem sportistiem, tāpat kā aizliegts atrasties sacensību teritorijā pirms sacensībām.

abzeichnen v/t./i. Übertragen- der anzulaufenden Posten von einer Vorlage auf die eigene Karte (vor allem an kleinen Schweizer OL üblich, an grösseren sowie im Tessin sind die Bahnen eingedruckt). - **Nozīmēt/ pārzīmēt**- pārzīmēt savā kartē distanci no paraugkartes (pārsvarā mazās orientēšanās sacensībās, lielāka mēroga sacensībās, piemēram, Tessinā, distances tiek kartēs drukātas). Latvijā šis princips tiek izmantots gan Rīgas sacensībās „Magnēts”, gan citās reģionu rīkotajās iknedēļas sacensībās.

Attack point m. (auch Angriffspunkt)- sicherer Ausgangspunkt, von dem aus ein schwierig zu findender Posten mittels Feinorientierung oder genauem Kompasslaufen angepeilt wird. Also ein Punkt, wo tempomässig in der Regel nicht attackiert werden sollte. Auch Bremspunkt genannt.- **Piesaistes punkts**. Drošs izejas punkts, no kura iespējama droša pat sarežģīta kontrolpunkta atrašana. No piesaistes punkta līdz pašam kontrolpunktam tiek samazināts skriešanas ātrums, jāizmanto precīza orientēšanās tehnika un kompass.

auslesen v/t./i. - Informationen vom Badge des Läufers auf das Auswertungssystem des OL-Veranstalters übertragen. Vgl. Postenquittierungssystem.- **Nolasīt**. Pēc distances beigšanas pārnest atzīmēšanās ierīcē esošo informāciju nolasīšanas sistēmā, nolasīt rezultātu. Skat. arī: Postenquittierungssystem.

Badge m. –. Kunststoffplättchen mit Chip, mit dem die WettkämpferInnen an den Posten ihre Passage dokumentieren. Verlieren des B. im Wettkampf bedeutet Suchaktion oder/und Nichtklassierung, darum sichern viele Läufer den B. mit einer Schnur am Handgelenk. Vgl. Postenquittierungssystem, Si-Badge – **Idents**. Elektroniska ierīce, ar kuras palīdzību sacensību dalībnieki atzīmējas kontrolpunktos. Tā pazaudēšanas gadījumā sacensību laikā

nevar tikt nolasīts dalībnieka rezultāts, tāpēc daudzi sportisti to ar auklas palīdzību piestiprina pie rokas. Arī: Si-karte, atzīmēšanās sistēma.

Bahn f. Wettkampfstrecke, welche der Orientierungsläufer zurücklegt. Wird im wesentlichen durch die Posten bestimmt. Zwischen den Posten wählt der OL-Läufer seine Route anhand von Karte und Kompass selber. - **Distance**, ko veic orientierists un kurā iezīmēti kontrolpunkti. Ar kartes un kompasa palīdzību, orientierists pats izvēlas savu ceļa variantu, lai atrastu kontrolpunktus.

Bahndaten f., die der Läufer vor dem Wettkampf erhält, umfassen Streckenlänge (Luftlinie), Steigung (Summe der Anstiege auf vernünftiger Route), Anzahl Posten, Länge des Zieleinlaufs. – **Informācija par distanci.** Tā tiek publicēta pirms sacensībām. Tajā norādīts distances garums (pa gaisa līniju), kāpums (distancē pārvaramo kalnu augstumu summa pa gaisa līniju), kontrolpunktu skaits, finiša koridora garums.

Bahnleger m. wichtiger OL-Funktionär. Legt anhand der Karte die Posten und damit die Strecke eines OL fest und überprüft sie im Gelände. - **Distanču plānotājs.** Svarīga persona sacensību organizēšanā. Izplāno distances visām grupām, izmēra distanču garumus un pārbauda to dabā.

Band n. I. Ca. 10 cm breite Plastikfolie zur Markierung von Pflichtstrecken, Zieleinlauf usw. Ich habe zuerst die Bänder der Pflichtstrecke gesehen, dann wusste ich, wo der Posten sein muss. II. Teil des menschlichen Bewegungsapparates, verbindet zum Beispiel Knochen. Verletzungen der Bänder im oberen Sprunggelenk sind im (Fuss-)OL nicht ganz selten. – **I. Marķējums.** Apmēram 10 cm plata plastmasas lenta, kas norobežo obligāti veicamos distances posmus, piemēram, etapu no pēdējā kontrolpunkta uz finišu. **II. Saites** (anatom.) Orientēšanās sportā saišu saišu plīsumi un sastiepumi ir bieža parādība.

Basler Jura m. Plateaus mit steilen, steinigen Abhängen. – **Juras kalni pie Bāzeles.**

Bike-OL m. auch Bike-O. Orientierungssport mit Mountainbike. Vergleichbar mit Ski-OL.- Vellorientēšanās. - Orientēšanās ar kalnu velosipēdu. Līdzīgs paveids ziemas orientēšanās, kur orientēšanās notiek uz slēpēm.

Bermuda-Dreieck n. Zone in einer OL-Karte, wo den Läufern immer wieder aus rätselhaften Gründen zeitraubende Fehler passieren. Ein klassisches B. war auf alten Karten im Flimservald bekannt. Heute wird der Ausdruck inflationär verwendet auch für korrekt kartierte, aber kartenleserisch sehr anspruchsvolle Zonen. – **Vieta kartē,** kurā skrējējs vienmēr neizskaidrojamo iemeslu dēļ pieļauj lielas kļūdas. Klasisks Bermuda trijstrūris Šveicē vērojams vecajā Flimservaldes kartē. Mūsdienās šo apzīmējumu Šveicē izmanto runājot par tehniski sarežģītiem, grūti lasāmiem rajoniem.

CISM Conseil International de Sport Militaire. Führt unter anderem im OL alljährlich Militär-Weltmeisterschaften durch. Die Schweiz nimmt regelmässig mit Läufern teil, die auch dem zivilen Nationalkader angehören. – **Starptautiskā Militārā Sporta padome**. Organizē Pasaules Militāro čempionātu orientēšanās sportā. Šveices izlasi tajā parasti pārstāv arī civili sportisti, Latvijas, tie, kuri ir zemessardzē.

Daumenkompass m. Kompass, der am Daumen befestigt und ständig auf der Karte festgehalten wird. Hält dadurch den Läufer zu kontinuierlicher Richtungskontrolle an. Ggs. Plattenkompass. – **Īkšķa kompass**. Kompass, kas tiek piestiprināts pie īkšķa un orientējoties tiek turēts uz kartes, tādējādi nodrošinot pastāvīgu pareiza virziena kontroli. Pretējs: plāksnīšu kompass.

Dreierdickicht n. (auch Dreiergrün n. Dunkelgrün n.) Fast undurchdringliche Vegetation, benannt nach der grünfarbenen dreistufigen Darstellung der Laufbehinderung auf den OL-Karten; lässt laut Definition 0 bis 20 % des normalen Lauftempos zu). Vgl. Grün. – **Tumši zaļais**. Gandrīz necaurrejama veģetācija, kas kartē apzīmēta ar tumši zaļu krāsu. Samazina skriešanas tempu līdz pat 80%.

Dress, OL-Dress n. Wettkampfbekleidung aus luftdurchlässigem, leichtem, relativ reissfestem Material. – **Neilons**. Orientēšanās sacensību apģērbs no viegla, gaisa caurlaidīga, nedilstoša auduma.

innorden v/t. Karte e. = die Karte so in die Hände nehmen, dass die Nordrichtung auf der Karte und die Nordrichtung im Gelände übereinstimmen. – **Sagriezt/ Sagriezt karti**. Sagriezt karti rokās tā, lai ziemeļu virziens dabā sakrīt ar ziemeļu virzienu kartē.

Emit Markenbezeichnung für ein elektronisches Postenquittierungssystem.- **Emits**. Elektroniskās atzīmēšanās sistēmas veids.

Faden m. lange Strecke zwischen zwei Posten, ab ca. 2 km. Auch Riemen genannt. Mit grösseren Kartenmasstäben und kürzeren Bahnen auch ab etwa 300 m. – **Garais etaps**. Garš posms starp diviem kontrolpunktiem, parasti ap 2km.. Īsākas distances gadījumā ap 300m.

Feinorientierung f. Kartenlesetechnik in der Nähe des Postens oder in detailreichem Gebiet ohne grosse Objekte und Linien: Jedes einzelne, auch kleine Geländeobjekt wird beachtet und zur Orientierung herangezogen. Ggs. Groborientierung. – **Orientēšanās tehnika**, kad tuvojoties kontrolpunktam tiek samazināts skriešanas ātrums un pievērsta lielāka uzmanība kartes lasīšanai. Šajā brīdī, lai veiksmīgi atrastu kontrolpunktu svarīgi ir piefiksēt katru sīkāko detaļu un orientēties ļoti precīzi.

Flagge f. Orange-weiße Markierung, je 30 cm hoch und breit, anhand derer der Läufer die Kontrolleinheit (siehe Postenquittierungssystem) sofort findet, wenn er am Postenstandort angekommen ist. Man musste am Posten 9 wirklich bis in die Senke laufen, bevor man die Flagge sah. – **Kontrollpunta lukturis.** Oranži balts, apmēram 30 cm plats un augsts kvadrātveida auduma „lukturis”, ar kā palīdzību skrējējs uzreiz var ieraudzīt kontrolpunktu, ja tas atrodas īstajā vietā.

Fünftägeler m. OL mit fünf Etappen an fünf Tagen. Ein Klassiker ist der schwedische Fünftage-OL. Allg. Mehrtägeler. – **Orientēšanās piecdienas.** Sacensību formāts, kad dalībniekiem jāveic piecas distances piecās dienās. Klasisks piemērs ir Zviedrijas orientēšanās daudzdienas *O-Ringen*. Vispārīgi: Orientēšanās daudzdienas.

Gelb n. Baumfreie Fläche (Wiese, Kahlschlag, Waldlichtung), auf der OL-Karte mit gelber Farbe dargestellt. – **Dzeltenais.** Viegli skrienama teritorija (pļava, svaigs izcirtums) Kartē apzīmēts ar dzeltenu krāsu.

Geländetyp m. im OL grobe Klassifizierung von Geländen: nordisch, Mittelland, Jura, voralpin. Beispiele sind auch Bergsturz, Wellblech, Sanddünen, Sandstein, Negativgelände. - **Apvidus tips.** Orientēšanās sportā izšķir dažādus apvidus tipus: Skandināvijas apvidu, Šveices plakankalni, Juras kalnu rajonu, Alpu apvidu. Tāpat izšķir arī kalnainu, smilšainu, akmeņainu, karstu utt. apvidu.

Grafik f. Graphische Darstellungen der Zwischenzeiten, gewonnen meist aus elektronischen Postenquittierungssystemen, geben (in der Regel nachträglich) guten Überblick über den Verlauf eines Wettkampfes. - **Grafiks.** Līnijveida grafiks, kas sniedz pārskatāmu informāciju par veikto distanci, etapu laikiem, ātrumu utt.

Groborientierung f. Orientierungstechnik: Anhand von grossen und markanten Geländeobjekten wird ein ungefährender Kurs eingehalten. Ermöglicht hohes Lauftempo. Ggs: Feinorientierung. – **Orientēšanās tehnika,** kad skrējējs orientējas tikai pēc lieliem dabas objektiem, ievērojot aptuveno skriešanas virzienu, bet nelasot kartes detaļas. Izmantojot šo tehniku, iespējams attīstīt lielu skriešanas ātrumu.

Grün n. laufbehindernde Vegetation (Gebüsch usw.). auf der Karte grün eingezeichnet. Vgl. Dreierdickicht und hellgrün. - **Zaļais.** Skrienamību apgrūtināša tipa veģetācija ar daudz krūmiem, kas kartē zīmēta zaļā krāsā. Skat. arī *Hellgrün*.

halboffen adj., Halboffen(es) n. Gebiet mit lockerem Baum- oder Buschbestand. In der OL-Karte mit Gelbraster markiert, darum auch als hellgelb bezeichnet. – **atklāts/atklāta teritorija.** Viegli skrienams izcirtums, jaunaudze. Kartē zīmēts kā gaiši dzeltenī svītrots rajons.

Hellgrün n. (siehe auch Grün) in der OL-Karte mit hellgrüner Farbe markierte Fläche mit schwächster von drei Stufen der Laufbehinderung durch lebendige oder tote Vegetation. -

Gaiši zaļais. Ar šo krāsu kartē apzīmē nedaudz apgrūtinātas caurejamības mežu. Skat. arī *Grün.*

Idealzeit f. vom Bahnleger aufgrund von Erfahrungswerten vorausberechnete Laufzeit der besten Teilnehmer an einem Wettkampf.- **Plānotais uzvarētāja laiks.** Pirms sacensībām tiek publicēts iepējamais uzvarētāja laiks katrā grupā. To nosaka distanču plānotājs.

im Schilf stehen v/i. sich über den eigenen Standort nicht mehr im Klaren sein. - Nebūt pārliecinātam par savu atrašanās vietu.

IOF f. Internationale OL-Föderation. Internationaler OL-Verband. Seine Mitglieder sind die nationalen Verbände. – **Starptautiskā orientēšanās federācija.** Institūcija, kā sastāvā ir federāciju biedri no dažādām orientēšanās sporta lielvalstīm.

Jagdstart m. (bei Mehretappenrennen) Start nach Rückstand aus vorangegangenen Wettkämpfen (Leader zuerst, Konkurrenten mit dem Rückstand, den sie bis dahin kassiert haben). – **Iedzišana.** Starta princips, kad dalībnieki dodas distancē atkarībā no zaudētā laika iepriekšējās sacensību dienas uzvarētājam. Attiecīgi uzvarētājs startē pirmais, konkurenti aiz viņa.

Jura m. Typus-Bezeichnung für detailreiches, nicht allzu steiles Gelände mit Karsterscheinungen, teils mit Weiden bedeckt, oft halboffen. Technisch schwierig. Typuslokalität Waadtländer und Neuenburger Jura. - **Juras kalni.** Kalnains apvidus Šveices Alpu ZR. Atklāts, daudz kalnu pļavu, tomēr tehniski sarežģīts. Tipisks apvidus Vo kantonā un Neišatelē.

Kahlschlag m. Waldteil, wo alle oder fast alle Bäume gefällt worden sind. Im OL tendenziell unbeliebt: Erleichtert zwar die Orientierung, aber auch das Tramfahren, die Sonne brennt, sehr oft ist der Boden mit Ästen, Stauden, Gebüsch bedeckt.- **Izcirtums.** Meža daļa, kur gandrīz visi koki ir izcirsti. Orientēšanās sportā drīzāk neiecienīts apvidus, kurš, tiesa gan, atvieglo redzamību, taču kritušo koku dēļ apgrūtina skrienamību, jo pamats klāts ar asiem zariem, stumbriem, krūmiem, arī tiešie saules stari apgrūtina skriešanu.

Karte f. Die OL-Karte weist in der Regel einen Massstab von 1:15'000, 1:10'000 oder noch grösser und eine Äquidistanz von 2,5 oder 5 Metern auf. Sie gibt dem OL-Läufer alle Informationen (Belaufbarkeit/Hindernisse, Orientierungsmerkmale, Bahn), die er braucht, um im unbekanntem Gelände seine Route (Routenwahl) festzulegen und seinen Weg zu finden. – **Karte.** Orientēšanās sporta karte tiek veidota pārsvarā 1:15'000 vai 1:10'000 m mērogā ar 2,5m vai 5m augstumlīnijām. Tā sportistam sniedz visu nepieciešamo

informāciju (apvidus, orientieri, distance), lai tas nepazīstamā apvidū varētu izdarīt pareizo ceļa izvēli un atrast kontrolpunktus. Skat. arī *Laufkarte*.

Kategorie f. Wettkämpferklasse, meist mit eingrenzenden Zulassungskriterien. In der Kategorie D35 dürfen nur Frauen starten, die dieses Jahr mindestens das 35. Altersjahr vollenden. – **Grupa.** Sacensību grupa, kas balstīta uz vecuma kritērijiem. Piemēram, S35 grupā drīkst startēt sievietes, kuras ir šogad sasniegušas 35 gadu vecumu.

Kompass m. im OL wird meist ein Magnetnadelkompass mitgeführt. Mit Hilfe des K. kontrolliert und hält der Läufer die Richtung, wenn das nicht anhand von Geländemerkmale möglich ist. D.h. zum Beispiel in flachem Gelände ohne klare Merkmale oder bei eingeschränkter Sicht infolge dichter Vegetation, Nacht, Nebel. –

Kompass. Orientēšanās sportā izmanto komapsu ar magnētisko adatu. Ar komasa palīdzību sportists skrējiena laikā kontrolē un tur virzienu tad, kad nav iespējams „noorientēties” pēc objektiem dabā, piemēram, ļoti līdzenā apvidū bez skaidriem orientieriem vai ierobežotas redzamības apstākļos, piemēram, naktī, miglā.

Kontrollkarte f. Papier, das die Wettkämpfer zum Stempeln mit sich führen. Heute meist durch Badge ersetzt. – **Kontrollkartiņa.** Papīra kartiņa, kuru kādreiz izmantoja, lai atzīmētos kontrolpunktos. Mūsdienās tās vietā tiek izmantota elektroniskā atzīmēšanās sistēma.

Kulturgrenze f. Kartensignatur. Bezeichnet deutlich sichtbare Bestandesgrenze im Wald, z.B. zwischen junger Nadelwald-Pflanzung und altem Laubwald. – **Robeža.** Apzīmējums kartē, kas atdala dažādas veģetācijas, piemēram, jaunaudzi no lapu koku meža.

Kurvenbild n. Die Höhenlinien auf einer Karte. Wird vom Relief des Geländes bestimmt. – **Augstumliknes.** To skaitu un daudzumu noskaka apvidus reljefs (kalnu augstums, ieplaku dziļums).

Langdistanz f. OL-Wettkampfdisziplin, einzel, mit Bestzeiten von rund 70 Minuten (Frauen) bzw. 90 Minuten (Männer). Auch klassische Distanz genannt. - **Garā distance.** Orientēšanās sacensību disciplīna, kurā aptuvenais uzvarētāja laiks ir 70 minūtes (sievietēm) un 90 minūtes (vīriešiem).

Laserausdruck m. Ausdruck einer OL-Kartendatei mit Laserdrucker. - **Lāzerizdrukā.** Lāzerdrukas tehnikā drukāta orientēšanās karte.

Lauch m. dichte Vegetation, welche Sicht und Vorwärtskommen behindert. – **Krūmājs.** Aizaugusi teritorija, kurā ir apgrūtināta redzamība un pārvietošanās.

laufen v/t./i. die schnelle Fortbewegung mit den eigenen Beinen. Eine Hauptkomponente des OL. v.i. **Skriet.** Ātri pārvietoties. Orientēšanās sporta pamatelements.

Laufkarte f. topographische Karte, in der Regel speziell für den OL hergestellt (OL-Karte), anhand der der OL-Läufer seinen Weg zu den Posten findet. – **Orientēšanās karte.** Topogrāfiska karte, kas veidota speciāli orientēšanās sportam. Pēc tās iespējams atrast ceļu uz kontrolpunktiem. Skat. arī: *Karte*.

Leitlinie f. Geländelinie (Strasse, Bach usw.), der entlang sich der Wettkämpfer in Richtung auf den Posten bewegen kann. – **Vadlīnija.** Līnijas veida orientieris dabā (iela, grāvis utt.). Pārvietojoties gar vai pa to, skrējējs var nokļūt kontrolpunkta atrašanās vietā.

Lupenkompass m. Kompass mit Lupe, die zum Kartenlesen dient.- **Kompass ar lupu.** Kompass, kas domāts kartes lasīšanai sliktas redzes vai smalku kartes detaļu precizēšanas gadījumā.

Mitteldistanzf. OL-Wettkampfdisziplin, einzel, Siegerzeit in Elitekategorien rund 40 Minuten. In der Schweiz auch noch unter der Bezeichnung Kurzstrecke. - **Vidējā distance.** Orientēšanās sacensību disciplīna, kurā aptuvenais uzvarētāja laiks spēcīgākajās (elites) grupās ir aptuveni 40 minūtes.

Mittelland n. Typus-Bezeichnung für wegreiches, nicht extrem steiles Gelände mit meist unkomplizierten Formen und ausgebautem Wegnetz, kartentechnisch einfach. Die meisten Schweizer OL finden in Mittellandwäldern statt. – **Apvidus tips,** kas īpaši bagāts ar ceļiem, nav kalnains, ar pārsvarā nesarežģītām reljefa formām un izteiktu ceļu tīklu, tehniski vienkāršs apvidus. Lielākā daļa sacensību Šveicē notiek šādā apvidū.

Musterlauf m. Kurze OL-Bahn, anhand derer die Läufer vor einem Wettkampf Eigenheiten von Gelände und Karte, das Start- und Zielprozedere, die Art der Postenmarkierung und des Postenkontrollsystems usw. kennenlernen können. - **Modelis.** Īsa distance gaidāmajā sacensību rajonā, ko dalībnieki veic pirms starta, iesildoties, lai iejustos apvidū, kartē, starta, izmēģinātu atzīmēšanos startā, finišā utt.

Nacht-OL m. OL bei Dunkelheit, die Teilnehmer sind mit privaten Stirnlampen ausgerüstet. Die Posten sind zusätzlich mit reflektierendem Material gekennzeichnet. - **Nakts orientēšanās.** Orientēšanās tumsā ar pieres luktura palīdzību. Kontrolpunkti ir aprīkoti ar papildus atstarojošiem elementiem.

Negativgelände n. Geländetyp, der von Senken geprägt ist (statt von Erhebungen, wie es viel häufiger vorkommt). Meist in Karst- oder Sandgebieten. Oft technisch schwierig, weil die Senken im Vergleich zu Hügeln schlechter sichtbar sind auf Distanz und die oft runde Form der Senken das Auftreten von Richtungsfehlern begünstigt. - **Karstu apvidus.** Apvidus tips, kas veidojusies karsta procesa (iežu šķīšana pazemes ūdeņos) rezultātā. Tehniski sarežģīts apvidus.

nordisch adj. grobe Typus-Bezeichnung für skandinavisches wegarmes, relativ flaches Gelände mit vielen Höhenkurvendetails, mit vielen Sümpfen, mit Steinen und Felsen. In der Schweiz z.T. in voralpinen Gebieten anzutreffen. – Skandināvijas valstīm raksturīgs apvidus tips, kam raksturīgs līdzens apvidus ar daudz maziem kalniņiem, ieplakām, purviņiem, akmeņiem un klintīm. Šveicē šāds apvidus sastopams, piemēram, Alpu rajonā.

OCAD n. Verbreitete Software zur Herstellung von OL-Karten. Findet vermehrt auch ausserhalb des OL Anwendung. – **OCAD.** Izplatīta datorprogramma, ko izmanto orientēšanās karšu izveidē. Tiek lietota arī citās sfērās.

offen adj. Baumlos- **Klajš.** Apvidus, kurā ir maz vai nemaz koku.

oliv adj. mit olivem Fabton sind in der Karte Privatgrundstücke wie zum Beispiel Gärten markiert. – **Olīvzaļais.** Ar olīvzaļo krāsu kartē universāli tiek apzīmētas privātās teritorijas-privātrajoni, piemēram, dārzi.

Parallelfehler m. Kartenlesefehler, bei dem der OL-Läufer zwei ähnliche Geländekonfigurationen (z.B. zwei parallele Täler, zwei Wege) verwechselt. - **Paralēlā situācija.** Kļūda, kas rodas, kad sportists sajauc divus līdzās esošus objektus (piemēram, divus ceļus, ieplakas) un dodas uz nepareizo.

Park-OL m. OL in Stadtpärken, Industriegebieten, Stadtkernen usw.- **Parku-O.** Orientēšanās pilsētas centrā, parkos utt.

Parkwald m. Wald ohne Unterholz und mit ebenem Boden, Traum der meisten Orientierungsläufer. Ggs. Lauch. – **Parkveida mežs.** Mežs bez pameža, ar līdzenu skriešanas pamatu. Pretstats purvainam apvidum.

Pflichtstrecke f. obligatorisch und nicht auf freigewählter Route zu laufender Abschnitt der OL-Bahn. Vom letzten Posten ins Ziel führt meist eine Pf. – **Finiša koridors.** Obligāti veicams posms distancē, kas marķēts ar sarkanbaltu lentu. Parasti tas ir etaps no pēdējā kontrolpunta uz finišu.

Plattenkompass m. Kompass mit meist rechteckiger Grundplatte. Wird in der Regel mit einer Nylonschnur am Handgelenk getragen. Erlaubt Richtungskontrolle, auch wenn er getrennt von der Karte getragen wird. Für diese Technik ist der Daumenkompass weniger vorgesehen. - **Plāksnītes kompass.** Kompass ar taisnstūrveida pamata korpusu. Ar neilona auklu tiek apsiets ap roku. Ar to iespējams noteikt virzienu arī bez kartes, kam savukārt nav piemērots īkšķa kompass.

Posten m. auf der Karte und im Gelände genau bestimmbarer Geländepunkt, der Ende bzw. Anfang einer Teilstrecke einer Bahn ist. Auf der Karte mit einem Kreis bezeichnet, im Gelände mit einer rot-weissen Flagge markiert und mit einer elektronischen

Kontrolleinheit ausgerüstet. – **Kontrollpunkts.** Latvijā saīsin. KP. Kartē un dabā noteikts punkts, kas atrodas etapu beigās un attiecīgi sākumā. Kartē zīmēts kā aplīts, dabā šajā vietā izvietots balti oranžs kontrolpunkts, kas aprīkots ar elektronisko atzīmēšanas sistēmu.

Postenbeschreibung f. kurze Angaben über die Geländeobjekte, an denen die Posten stehen. Der Läufer bekommt die P. vor dem Lauf oder im Moment des Starts, in Worten oder Symbolen. Sie ermöglichen ihm die genaue Bestimmung des Postenstandortes auch bei unübersichtlichem Kartenbild. Beispiel: dritter Posten, Postenkennziffer 87, westlicher Steinblock, 3 Meter hoch, Nordseite. – **Legenda.** Detalizēta simbolu veidā apkopota informācija par dabas objektiem, kuros atrodas kontrolpunkti. Sportists leģendu saņem pirms starta vai starta brīdī. Arī, ja karte ir pietiekoši detalizēta, leģenda palīdz noteikt precīzu kontrolpunkta atrašanās vietu. Piemērs: 3.kontrolpunkts, nr.87, 3 m augstas ziemeļu klints, ziemeļu pusē.

Postenkennziffer f. Identifikationsnummer eines Postens, anhand der der Läufer überprüfen kann, dass er sich am richtigen Posten befindet.- **Kontrollpunkta numurs.** Numurs, kas norāda, vai atrasts pareizais kontrolpunkts.

Postenkreis m. Der Kreis, mit dem ein Posten in der Laufkarte eingedruckt oder eingezeichnet ist. Auch Postenring genannt. Das Zentrum des Kreises ist der Postenstandort. In diesem feinen Gelände hat es manchmal 10 oder mehr Objekte im Postenkreislein.- **Aplis.** Apzīmējums, ar kuru kartē apzīmēta kontrolpunkta atrašanās vieta. Pats kontrolpunkts atrodas aplīša vidū.

Postennetz n. Gesamtheit der für einen Wettkampf verwendeten Postenstandorte. Wird auf einer Postennetzkarte dargestellt. – Kontrollpunktu tīkls. Visi mežā izvietotie KP, atzīmēti vienā kartē.

Postenquittierungssystem n. Elektronisch: Der Läufer führt einen Badge mit sich. Am Posten lässt er seinen Passage von einer Kontrolleinheit auf dem Badge registrieren. Nach dem Lauf werden vom Badge die Informationen über korrekte Absolvierung des Laufes (vollständige, richtige Posten in der richtigen Reihenfolge), Zwischenzeiten und meist auch Gesamtzeit für die Rangliste ausgelesen. Gebräuchlich in der Schweiz ist das System Sportident. Weltweit Marktanteile hat auch Emit. - **Elektroniskā atzīmēšanas sistēma.** Sportistam distances laikā līdz ir atzīmēšanās ierīce, ar kura palīdzību tas atzīmējas kontrolpunktos. Pēc finiša tiek elektroniski nolasīta informācija, kas norāda, vai skrējējs pareizā secībā ir atzīmējies visos savas distances kontrolpunktos, uzrāda etapu laikus un kopējo distancē pavadīto laiku. Šveicē tiek izmantota elektroniskā sistēma *Sportident*, kad

atzīmēšanās notiek ar identu. Pasaulē tiek lietota arī *Emit* atzīmēšanās sistēma, kad atzīmēšanās notiek ar emitu.

Postenraum m. Engere Umgebung eines Postens. - **Kontrollpunkta rajons.** Kontrollpunkta tiešā tuvumā esošā teritorija.

Routenwahl n. Der Läufer überlegt sich, ob und wie er die Hindernisse umlaufen soll und wie weit sich andererseits Umwege lohnen, die ein höheres Tempo zulassen durch bessere Bodenbeschaffenheit und weniger Kartenlesearbeit). Gute OL-Läufer erfassen und lösen Routenwahlprobleme innert Sekunden.- **Ceļa varianta izvēle.** Orientierists var izvēlēties taisnāko ceļu, kas var būt tehniski sarežģītāk, taču ātrāk, vai doties apkārt, kas bieži vien ir vienkāršāk (piemēram, skriet apkārt pa ceļu), taču ilgāk. Labs orientierists variantu izvēlas pāris sekunžu laikā.

Sāure f. Physiologischer: Übersäuerung von Muskeln und Blut durch grosse Anstrengung. – **Pienskābe.** Šeit – fiziol.: pienskābe rodas muskuļos un asinīs organisma pārslodzes rezultātā.

Scheibenwischermethode f. Suchen eines Postens durch zickzackartiges Ablaufen des Postenraumes. Angewendet von unsicheren Kartenlesen. - Mēģinājums atrast kontrolpunktu mežā, neizmantojot karti, pārsvarā gadījumos, kad skrējējs nav drošs par savu vai kontrolpunkta atrašanās vietu un vienkārši to meklē. Latvijā sar.val. „ķemmēt mežu”.

sCOOL Mehrjährige Aktion zur Förderung von Schüler-OL auf Schulhausarealen. Seit 2003 auch Laufkategorie für Kinder bis 14 Jahre. – Ilggadējs **skolu projekts** Šveicē ar mērķi veicināt orientēšanās sporta aktualitāti skolās. Kopš 2003. gada arī vecuma grupa bērniem līdz 14.g.v.

schneiden v/i. Den kürzeren Weg durchs Gelände nehmen statt den weiteren und sichereren auf Strasse, Weg oder Loipe. – Sar.val. **Nogriezt.** Garākā un drošākā ceļa varianta vietā izvēlēties īsāko ceļu uz kontrolpunktu.

Schnitz m. Zeitverlust durch Kartenlesefehler, in die Schnitze gehen v./i. Fehler machen. – Kļūda, kas rodas neuzmanīgi lasot karti. Pieļaut kļūdu. Latvijā sar.val. „Iet kļūdā”.

Schnur-OL m. OL-ähnliches Spiel für Kinder. Eine Schnur oder eine ähnliche Hilfe führt von Posten zu Posten, ohne dass Kartenlesen notwendig ist. – **Marķētā distance.** Bērniem paredzēta distance, kas ved pa marķējumu (sarkanbaltu lentu) un kurā nav nepieciešama kartes lasīšana.

Senior m. Schweizer OL Läufer über 35 Jahren.- **Seniori.** Šveicē- orientieristi, kuri ir 35.g.v un vecāki. Latvijā- 50 g.v. un vecāki.

Senke f. allseitig geschlossene, grosse Bodenvertiefung. Nicht das gleiche wie Mulde. –

Ieplaka. No visām pusēm noslēgts, liels padziļinājums zemē.

setzen v./t./i. Posten setzen = Platzieren der Posten (Flagge und Kontrolleinheit) im Gelände nach den Anweisungen des Bahnlegers, anhand von Postennetzkarte und Postenbeschreibungen. - **Izlikt/ Izlikt kontrolpunktus.** Pēc distanču plānotāja norādījumiem, kartes un leģendām, izvietot kontrolpunktus dabā. Pretēji: novākt.

Si-Badge m., Si-Card f., Si-Einheit f. siehe Postenquittierungssystem- Si-karte. Idents. Elektroniskā atzīmēšanās sistēma. Skat. arī *Badge, Postenquittierungssystem.*

Ski-OL m. Orientierungssport mit Langlaufski. Das Spurnetz ist in die Laufkarte eingedruckt, die Posten stehen an den Spuren. In der Regel wird nicht quer gelaufen.

Orientierungstechnische Hauptanforderungen sind Routenwahlstrecken und die Konzentration bei den oft rasch hintereinander folgenden Verzweigungen der Loipen. –

Ziemas orientēšanās. Orientēšanās ar distanču slēpēm. Kontrolpunkti ir izvietoti speciāli iebrauktā slieču tīklā, kas drukāts kartē. Kustība pārsvarā notiek tikai pa sliecēm. Tehniski svarīgi ir nezaudēt koncentrēšanos un ātri izdarīt ceļa varianta izvēli, jo pārvietošanās notiek lielā ātrumā.

Sperrgebiet n. I. Areal im Laufgebiet, das die Wettkampfteilnehmer nicht betreten dürfen. Oberbegriff für IOF-Bezeichnungen "verbotenes Gebiet" (z.B. Wildruhezone, landwirtschaftliche Kulturen) und "gefährliches Gebiet" (z.B. Zone tiefer Felsspalten, Schiessplatz). **II.** Gebiet, in dem die Teilnehmer eines bevorstehenden Wettkampfes nicht trainieren dürfen, zwecks Vermeidung von krassem Heimvorteil. – **I. Aizliegtā teritorija** (IOF lietots termins). Teritorija, kurā dalībnieki sacensību laikā nedrīkst atrasties vai šķērsot (piemēram, aizsargājami dabas parki, lauksaimniecībā izmantoti zemes gabali u.c.). Arī dzīvībai bīstamas zonas, piemēram, šaušanas poligoni vai nepārvarami purvi ir aizliegtās teritorijas. **II. Aizliegtais apvidus.** Apvidus, kurā sacensību dalībniekiem aizliegts trenēties pirms tajā gaidāmajām sacensībām, jo tā var tikt izmantota kā priekšrocība attiecībā pret citiem sportistiem.

Sperrgebiet n. I. Areal im Laufgebiet, das die Wettkampfteilnehmer nicht betreten dürfen. Oberbegriff für IOF-Bezeichnungen "verbotenes Gebiet" (z.B. Wildruhezone, landwirtschaftliche Kulturen) und "gefährliches Gebiet" (z.B. Zone tiefer Felsspalten, Schiessplatz). **II.** Gebiet, in dem die Teilnehmer eines bevorstehenden Wettkampfes nicht trainieren dürfen, zwecks Vermeidung von krassem Heimvorteil. – **I. Aizliegtā teritorija** (IOF lietots termins). Teritorija, kurā dalībnieki sacensību laikā nedrīkst atrasties vai šķērsot (piemēram, aizsargājami dabas parki, lauksaimniecībā izmantoti zemes gabali u.c.). Arī dzīvībai bīstamas zonas, piemēram, šaušanas poligoni vai nepārvarami purvi ir aizliegtās teritorijas. **II. Aizliegtais apvidus.** Apvidus, kurā sacensību dalībniekiem aizliegts trenēties pirms tajā gaidāmajām sacensībām, jo tā var tikt izmantota kā priekšrocība attiecībā pret citiem sportistiem.

Sportident- Markenbezeichnung des in der Schweiz gebräuchlichen elektronischen Postenquittierungsystems. - **Idents.** Šveicē (un visā pasaulē) izmantotās atzīmēšanās sistēmas nosaukums. Skat. arī *Badge, Si-Badge, Postenquittierungssystem.*

Sprint m. OL mit einer Siegerzeit von rund 10 bis 15 Minuten. - **Sprints.** Orientēšanās sporta sacensību veids, kurā aptuvenais uzvarētāja laiks ir 10-15 minūtes.

Staffel f. Wettkampf, bei dem eine Anzahl Läufer sich nacheinander ablösen. Beliebte sind auch alters- und geschlechtsmässig gemischte S. Meisterschaften werden in der Regel als

Dreier- oder Viererstaffel ausgetragen. Grösste Staffelanlässe der Welt sind Jukola (Finnland, Siebnerstaffel) und Tiomila (Schweden, Zehnerstaffel) mit je rund 10 000 Teilnehmenden. - **Stafete.** Orientēšanās sacensības stafetes veidā, kad sportisti skrien komandā. Populārs ir arī stafešu veids, kad dalībnieki ir dažāda vecuma vai dzimuma. Pasaules čempionātos vienā komandā ir 3 cilvēki (ceturtais rezervē). Lielākās stafetes pasaulē ir Jukola (*Jukola*), kas notiek Somijā un katrā komandā 7 cilvēki, un Tiomila (*Tiomila*), kas notiek Zviedrijā un kur vienā komandā skrien 10 cilvēki. Šīs stafetes katru gadu pulcē ap 10 000 dalībnieku.

stempeln v/t./i. die Postenquittung (Beweis für die Passage am Posten) auf der persönlichen Lauf- oder Kontrollkarte anbringen. Verwendet werden allerdings seit Jahrzehnten keine Stempel mehr, sondern Stiftzangen zur Lochung der Kontrollkarte und heute vor allem elektronische Systeme, die gleichzeitig Zwischenzeiten registrieren. - **Atzīmēties kontrolkartīnā.** Atzīme ir pierādījums tam, ka atrasts pareizais kontrolpunkts. Šī metode tika izmantota pirms vairākiem gadu demitēm, tā vietā mūsdienās izmanto elektronisko atzīmēšanās sistēmu, kura fiksē arī etapu laikus.

Strich m. dem St. nach laufen = zwischen zwei Posten auf der Luftlinie (dargestellt durch den Posten-Verbindungsstrich) laufen. Also sehr direkt; eine Technik, die vor allem in flachem, hindernisfreiem Gelände optimal sein kann. – **Gaisa līnija.** Piem.: Sriet pa līniju. Starp diviem kontrolpunktiem esošo ceļu veikt tieši pa to savienojšo līniju kartē, skriet taisni. Šo tehniku visbiežāk izmanto līdzenos apvidos.

surfen v/i. in einer Phase der Groborientierung ohne Leitlinien über beispielsweise wellen- oder streifenförmige Geländeformationen laufen.- Orientēties bez īpašām vadlīnijām, orientēties pavirši, pēc lielajām reljefa formām.

Swiss Orienteering m. Schweizerischer Orientierungslauf-Verband- **Šveices Orientēšanās federācija.**

Tape n. (englisch) unelastischer Klebverband, der von OL-Läufern vor allem zur Vorbeugung gegen Bänderverletzungen im oberen Sprunggelenk angewendet wird. -

Teips. (Anglicisms). Neelastīgs materiāls, ko orientieristi izmanto, lai pasargātu sevi no galvenokārt, potīšu saišu savainojumiem.

tāpen v/t./i. Klebverband anbringen. Vorteil tapt man beide Füße. – *Teipot* (no angļu.v.), uzlīmēt *teipu* Parasti *teipo* abas kājas.

Testlauf m. Wettkampf, der als Entscheidungsgrundlage für die Bildung von Kadern und/oder Mannschaften dient. - **KontROLSACENSĪBAS.** Sacensības, kuras tiek organizētas, lai noteiktu valsts izlases sastāvu vai kandidātus.

TOM f. Schweizer Team-OL-Meisterschaft. Die drei Mitglieder eines Teams haben einen einzigen Badge. Nur dieser muss zu allen Posten gelangen, die einzelnen Teammitglieder können Posten auslassen, um sich zu schonen und nachher ausgeruht den Badge übernehmen zu können. Einzelne (im voraus bezeichnete) Posten sowie das Ziel müssen die Teammitglieder vollzählig und gleichzeitig passieren. Fast ausschliesslich in der Schweiz gepflegte Wettkampfform. – **Šveices čepmionāts komandu orientēšanās sportā.** Sacensību formāts- komandā uz 3 cilvēkiem ir viensidents. Ar to jāatzīmējas visos kontrolpunktos nav svarīgi kurš no komandas atzīmi veic. Gan kontrolpunktos, gan finišā visiem komandas dalībniekiem jāatzīmējas reizē un vienlaicīgi.

Trail-O. Orientierungssport für Rollstuhlgebundene. Auch Pre-O für Precision Orienteering genannt.- Orientēšanās sports cilvēkiem ar kustību traucējumiem. Latvijā saukts par **Taku-O** (taku orientēšanās).

Tram n. eine Gruppe von OL-Läufern, welche gemeinsam auf der gleichen Strecke unterwegs ist.- **Vilciens.** Skrējēju grupa, kurā vairāki sportisti skrien kopā pa vienu un to pašu ceļu.

trāmlen v/i. über längere Strecken ohne eigenes Kartenlesen anderen Läufern folgen (sportlich verpönt, ausser in Rennen mit Massenstart - **Sekot.** Garu ceļa posmu skriet līdz kādam citam sportistam, pašam neorientējoties apvidū. Bieža parādība masu startā.

Überlauf m. I. Verbindungsstrecke zwischen zwei Laufgebieten. Meist Pflichtstrecke. II. In der Nähe des Ziels vorbeiführende Pflichtstrecke, auf der die Zuschauer die Wettkämpfer sehen können. Auch Zuschauerstrecke genannt. – **I. Etaps.** Obligāti veicamais posms no viena kontrolpunkta līdz otram. **II. Skatītāju etaps.** Marķēts posms distances beigu daļā, kura laikā skatītāji var vērot skrējējus.

überlaufen v/t. Wegen falscher Einschätzung der Distanz an einem Posten(raum)vorbeilaufen. Bringt Zeitverlust durch anschliessendes Auffangen und Zurücklaufen.– **Pārķert etapu.** Pārskatīšanās dēļ izlaist vienu no distancē esošajiem kontrolpunktiem, uzreiz dodoties uz nākamo. Kļūda, kas prasa daudz laika, jo jāmēro ceļš turp un atpakaļ uz izlaisto kontrolpunktu.

Verlängern n. Orientierungstechnik. Ein grosses Geländemerkmal wird benützt, um in dessen Verlängerung ein kleines (meist den Postenstandort) leichter und sicherer zu finden.- Orientēšanās tehnika, kad orientierists izmanto lielu dabas objektu, pie kā „pieturēties”, lai ar tā palīdzību vieglāk atrastu nākamo kontrolpunktu.

Versetzer m. kurze OL-Teilstrecke quer zur vorangehenden und nachfolgenden. Auch Verschieber genannt. Dient oft dazu, einen spitzen Winkel zu vermeiden. – Distances

punkts perpendikulāri no iepriekšējā un sekojošā, lai novērstu „v-veida” stūri distances plānojumā.

V-Loch n. Vertiefung im Gelände, mit steilen Seitenwänden, von einigen Metern Durchmesser. In der Karte mit V-Signatur eingetragen. – **Mākslīgā bedre.** Mākslīgi veidots padziļinājums zemē V veida formā pāris metru dziļumā ar stāvām sienām. Kartē zīmēta ar apzīmējumu V.

voralpin adj. Typus-Bezeichnung für Gelände in den Voralpen, wegarm, oft detailreich, oft steil, ohne Dornfelder, oft mit Weiden durchsetzt. – **Apvidus tips** Alpu teritorijā ar neizteiktu ceļu tīklu, daudz kalnu pļavām, sīkām reljefa detaļām.

vorauslesen v/t./i. sich die Orientierung überlegen für Teilstrecken, die erst später im gleichen Wettkampf folgen werden.- **Plānot.** Distances laikā plānot ceļu uz nākamajiem kontrolpunktiem.

Vormarkierung f. diskretes Zeichen im Gelände, anhand dessen der Kontrolleur einen vom Bahnleger vorgesehenen Postenstandort identifizieren kann.- **Kontrolpunktu marķēšana.** Pirms kontrolpunktu izlikšanas, attiecīgajā objektā vai vietā izvietot marķējumu, iemarkēt kontrolpunkta vietu (piemēram ar lentu).

Weisungen f.pl. Informationen für Teilnehmer eines OL über technische und organisatorische Belange vor, während und nach des Wettkampfs.- **Tehniskā informācija.** Informācija par sacensību norisi un organizatoriskajiem jautājumiem sacensību laikā un pēc tām.

Wettkampfordnung f. Regelwerk über OL im schweizerischen OL-Verband. (OL wird in der Schweiz auch ausserhalb des OL-Verbandes betrieben, beispielsweise von Jugendorganisationen, Alpenclub, Naturfreunden, Armee, Schulen.) - Šveices orientēšanās biedrības izstrādāts **nolikums** par orientēšanās sacensību organizēšanu. Šveicē orientēšanās sporta sacensības organizē ne tikai biedrības, bet, piemēram, arī jaunatnes organizācijas, Alpu klubi, aktīvās atpūtas piekritēji, armija, skolas. Latvijā sacensību nolikumu izstrādā Latvijas Orientēšanās federācija vai organizatoru klubs.

Zecke f. blutsaugendes kleines Spinnentieren (Ixodes ricinus). Auch Holzbock genannt. Kann gefährliche Krankheiten auf den Menschen übertragen (unter anderem Frühsommer-Meningo-Enzephalitis und Lyme-Borreliose). Lebt auf Gräsern, Bäumen, Büschen.- **Ērce.** Mazs, indīgs kukainis, kas pārnēsā dzīvībai bīstamas slimības (ērču encefalītu, laima slimību). Mitinās garā zālē, kokos, krūmājos.

Zielstrich m. Der OL ist auf dem Zielstrich fertig = Sprichwort. Wird OL-Läufern gesagt, welche ihre Schnitze von ihrer Laufzeit abziehen und sich so als Sieger fühlen. – **Finiša līnija.** Sakāmv.: „*Distance beidzas tikai uz finiša līnijas*”

_____ darbs
Bakalaura, maģistra
“ _____ ”
Tēmas nosaukums
izstrādāts Latvijas Kultūras akadēmijas _____ katedrā
Katedras nosaukums

Ar savu parakstu apliecinu, ka _____ darbs izstrādāts patstāvīgi; izmantojot citu autoru darbos publicētus datus, definējumus un viedokļus, dotas precīzas norādes (atsauces) uz to ieguves avotu; iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ .05.2014.
Vārds, uzvārds Paraksts

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: _____ 05.2014.
Akadēmiskais amats, grāds, vārds, uzvārds Paraksts

Recenzents: _____

Akadēmiskais amats, grāds, vārds, uzvārds

Darbs iesniegts ____ .05.2014.

Katedras sekretārs: _____
Vārds, uzvārds Paraksts

Darbs aizstāvēts LKA _____ gala pārbaudījumu komisijas sēdē
Bakalaura, maģistra

____ .05.2014. prot. Nr. ____, vērtējums _____

Komisijas sekretārs: _____
Vārds, uzvārds Paraksts